Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزى

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ, 1412 ЙИЛ, РАМАЗОН, 15-КУН.
ШАМСИЙ, 1370 ЙИЛ, ХУТ, 30-КУН.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасининг рўзномаси

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган

1992 ЙИЛ 19 МАРТ, ПАЙШАНБА, 53-СОН • 304 •

НАРХИ ОБУНАЧИГА 15 ТИЙИН, СОТУВДА 60 ТИЙИН.

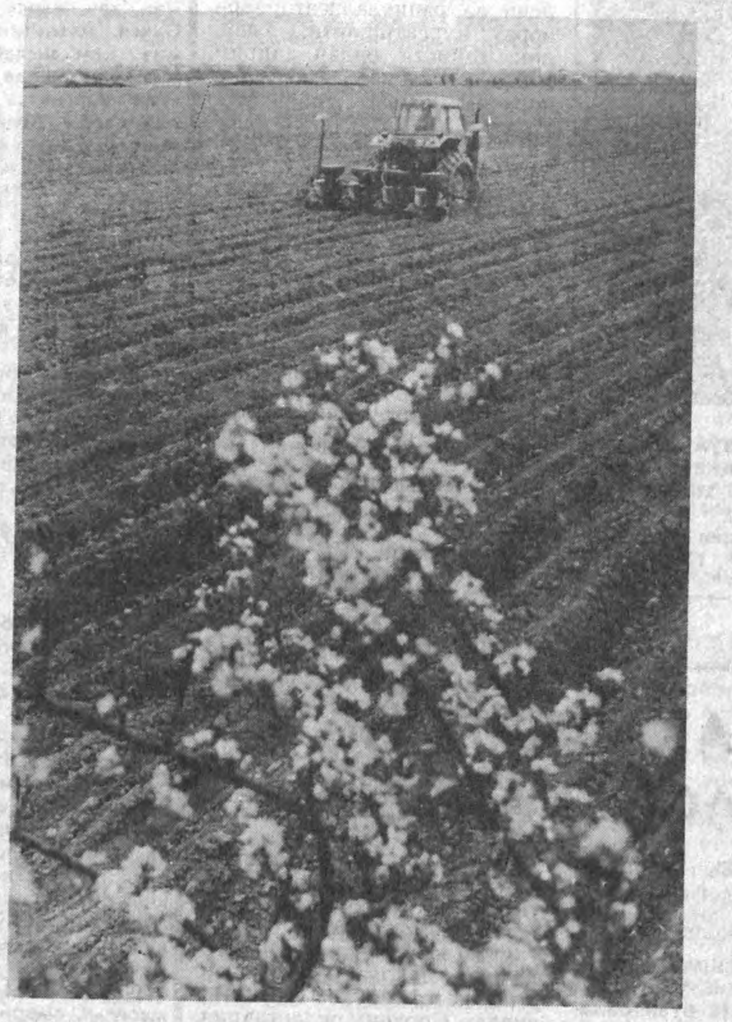

ДАЛАЛАРДА МЕҲНАТ БАҲОРИ

● СУРХОНДАРЁ вилояти. Ленин йўли районининг Ленин номли давлат хўжалиги механизаторлари хашаки лавлаги уруғини қадаш ишларини бошлаб юбордилар. Бу экин 40 гектар ерни эгаллайди.

Деҳқонларнинг мақсади — ҳар гектар ердан 400 центнердан ҳосил олиш. Хўжаликда икки юз минг бошдан зиёд йирик ва майда мол боқилмоқда.

Техника ўз вақтида мавсумига шай қилиб қўйилгани туфайли лавлаги уруғи экиш ишлари бир маромда, сифатли ва тезкор суратда олиб борилмоқда.

СУРАТЛАРДА: 1. Механизаторлардан Алибой Раззоқов (чапда) ва Олламурод Шукуров. 2. Лавлаги уруғи экиш пайти.

Искандар ХЎЖАЕВ олган сурат.

(ЎзАХБОР).

ЎЗБЕКИСТОН ПРЕЗИДЕНТИГА ТЕЛЕГРАММАЛАР

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов номига Туркия Республикасининг Президенти Турғут Ўзол ва Бош вазир Сулаймон Демирэлдан телеграммалар келди. Уларда Туркияда содир бўлган кучли зилзила муносабати билан изҳор этилган ҳамдардлик ва мададкорлик учун миннатдорчилик билдирилган.

(ЎзАХБОР).

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ҲУЗУРИДАГИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ ҚАРОРИ

НАМАНГАН ВИЛОЯТИНИНГ МИНГБУЛОҚ КОНИДАН ОТИЛИБ ЧИҚАЁТГАН НЕФТНИНГ ТАРҚАЛИШИГА ЙЎЛ ҚЎЙМАСЛИК, МАЗКУР МИНТАҚАДАГИ АҲОЛИНИ ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯ ҚИЛИШ ВА ТАБИАТ РЕСУРСЛАРИДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ ЮЗАСИДАН КЕЧИКТИРИБ БЎЛМАЙДИГАН ЧОРА-ТАДБИРЛАР ТЎҒРИСИДА

Вазирлар маҳкамаси қарор қилади:

1. Мингбулоқ конидан отилиб чиқаётган нефтнинг тарқалишига йўл қўймаслик, ундан самарали фодаланиш ва аҳолини ҳимоя қилиш билан боғлиқ бўлган ҳамма масалаларни ҳал этиш учун республика штаби тузилсин.

Наманган вилояти Мингбулоқ конидан отилиб чиқаётган нефтнинг тарқалишига йўл қўймаслик юзасидан вазирликлар, идоралар маҳаллий бошқарув органлари билан биргаликда амалга ошираётган биринчи навбатдаги чора-тадбирлар маъқуллансин.

2. «Ўзбекнефть» ишлаб чиқариш бирлашмаси Мингбулоқ конидаги иншоотлар мажмуини қуриш бўйича буюртмачи қилиб белгилансин.

Республика банклари иншоотларни имтиёзли шартларда пул билан таъминласинлар. Ҳақиқатда бажарилган ишлар учун сметаларга мувофиқ ҳақ тўлансин.

3. «Ўзбекнефть» ишлаб чиқариш бирлашмаси ўн кунлик муддатда Тўрақўрғон станциясида нефть қуйиш эстакадаси бўлган 15 километр узунликдаги нефть қувурининг лойиҳа-смета ҳужжатларини ишлаб чиқсин, бош пудратчи — Ўзбекистон Республикаси қурилиш вазирлиги эса 1992 йил 1 майгача уни қуриб битказишни таъминласин.

Ўрта Осиё темир йўли бошқармаси 1992 йил 20 апрелгача нефть қуйиш эстакадасигача темир йўл изларини лойиҳалаб, қуриб битказсин ва темир йўл составига бир вақтда нефть қуйилишини таъминлаш мақсадида Тўрақўрғон темир йўл станциясини таъмирласин.

«Средазнефтегазс т р о й» ишлаб чиқариш қурилиш-монтаж бирлашмаси 1992 йил 26 мартдан бошлаб нефть қувури ётқизишга киришсин ва бу ишни 25 апрелгача тугалласин.

7-кўприк қуриш тресті Сирдарёда тиргаклар қурилишини таъминласин.

4. «Ўзшартномасавдо» уюшмаси Мингбулоқ конидан отилиб чиқаётган нефтнинг тарқалишига йўл қўймасликка алоқадор иншоотларни ва қурилаётган алоқа йўлларини зарур бўлган барча моддий-техникавий ресурслар, бутлаш материаллари ва асбоб-ускуналар билан таъминлансин. Бир ҳафта муддатда нефть қувури қурилиши учун «Средазнефтегазстрой» ишлаб чиқариш қурилиш-монтаж бирлашмасига 15 километр металл қувур етказиб беришни таъминласин.

5. Ўзбекистон Республикаси Геология ва минерал ресурслар давлат комитети, «Ўзбекнефть» ишлаб чиқариш бирлашмаси 1992—1993 йилларда Мингбулоқ конидаги геология-қидирув ишларининг биринчи босқичини тугалласинлар ҳамда минтақадаги нефтнинг саноат ва истиқбол захираларини аниқлаб берсинлар. Ўзбекистоннинг тараққиёт истиқболини белгилаш комитети, «Ферганнефтеоргсинтез» ишлаб чиқариш бирлашмаси билан биргаликда Фарғона ва Олтиариқ нефть маҳсулотлари заводларини кенгайтириш, таъмирлаш ва техника билан қайта жиҳозлаш ҳамда шу заводларда нефть сақланадиган қўшимча идишлар барпо этиш мақсадга мувофиқлиги ҳақида Вазирлар маҳкамасига таклифлар киритсинлар.

6. Фанлар академияси, Сейсмология илмгоҳи Ўзбекистон Республикаси Геология ва минерал ресурслар давлат комитети билан биргаликда Мингбулоқ конига туташ туманлардаги тупроқнинг сейсмик ҳолатини ўрганиш ишларини дарҳол бошлаб юборсинлар ва 2 ой ичида таклифлар киритсинлар.

7. Белгилаб қўйилсинки, шу йилнинг 1 мартидан бошлаб нефтнинг тарқалишига йўл қўйилмаган давргача Мингбулоқ конида иш бажараётган барча ишчилар, хизматчилар, инженер-техник ходимларнинг ҳамда вазирликлар ва идоралар, корхоналар ва ташкилотлар раҳбарларининг мансаб маошларига 30 фоиз ҳажмида устама жорий қилинади.

8. Ўзбекистон Республикаси Геология ва минерал ресурслар давлат комитетига, «Ўзбекнефть» ишлаб чиқариш бирлашмасига, «Средазгазпром» ишлаб чиқариш бирлашмасига қуйидагилар тавсия этилсин:

1992 йил 1 апрелдан бошлаб кон қудуқларни бурғулаш ҳамда нефть, газ, сув чиқариб олиш билан, шунингдек мазкур ишлар вақтида отилиб чиққан фавворапарни тўхтатиш билан бевосита шуғулланаётган ишчилар, хизматчилар, инженер-техник ходимларнинг тариф ставкалари ва мансаб окладлари 2 баравартача оширилсин;

Тариф ставкалари ва мансаб маошларини мана шундай ошириш идораларга қарашли корхоналар ва ташкилотларда таъминланиб, айни вақтда ходимларнинг ички тоифалари ставкалари ва маошлари миқдорларида амалдаги нисбат сақлаб қолинсин. Иш ҳақининг оширилиши корхона ва ташкилотларнинг хўжалик ҳисоби даромади доирасида амалга оширилсин.

Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги зарурат бўлган тақдирда мазкур корхона ва ташкилотларнинг даромадларидан олинадиган солиқ ставкаси миқдорини 12 фоизгача табақалаштирилган тарзда камайтириш ҳақида Вазирлар маҳкамасига таклифлар киритсин.

9. Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги, Ўзбекистон давлат суғурта бош бошқармаси:

Мингбулоқ конидан отилиб чиқаётган нефтнинг тарқалишини тўхтатиш билан боғлиқ бўлган харажатларни «Ўзбекнефть» ишлаб чиқариш бирлашмаси тақдим этадиган ҳисоб-китобларга мувофиқ қопласинлар;

нефть отилиб чиқаётган зонада яшовчи ҳар бир оилага 500 сўм ҳисобидан бир йўла ёрдам тўланишини 3 кун муддатда таъминласинлар;

аҳолига ва хўжаликларга етган зарарни давлат бошқаруви маҳаллий идоралари билан биргаликда 15 кун муддатда аниқласинлар ва улар учун тегишли тарзда товон тўланишини таъминласинлар.

10. Ўзбекистон Касаба уюшмалари федерацияси кенгаши нефть чиққан зонада яшаб турган ҳар бир оилага ўз маблағи ҳисобидан 200 сўмдан пул ажратганлиги эътиборга олинсин.

11. Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги тиклаш ишлари билан шуғулланаётган кишилар ва теварак-атрофдаги туманлар аҳолиси медицина кўригидан ўтказилиб, касалликларнинг олди олинишини таъминласин, минтақадаги санитария-эпидемиология вазияти устидан амалий назорат ўрнатсин.

Зарарли оқиндиларнинг йўл қўйиш мумкин бўлган охирги марказлашуви ошиб кетган тақдирда ва теварак атрофдаги туманлар аҳолисининг соғлиғига хавф туғилган тақдирда Наманган вилоятининг ҳокими Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлиги билан биргаликда уй-жой даҳаларининг чегаралари ва аҳолини вақтинча кўчириш муддатлари тўғрисидаги масалани ҳал этсин.

12. Ўзбекистон Республикаси Табиатни муҳофаза қилиш давлат комитети тегишли вазирликлар, идоралар ва органлар билан биргаликда Мингбулоққа туташ туманларнинг, сув ҳавзалари, ерларнинг экология жиҳатидан тозалигини таъминлайдиган тадбирларни 3 кун муддатда ишлаб чиқиб, амалга оширсин.

13. Ўзбекистон Республикаси Мелиорация ва сув хўжалиги вазирлиги (ўртоқ Гиниятуллин), Сув хўжалиги қурилиши давлат комитети (ўртоқ Боймиров) ўз лойиҳа ташкилотларининг кучлари билан Сирдарёнинг ва бошқа сув манбаларининг ифлосланишига йўл қўймаслик ишлари, шу жумладан кон-қудуғигача йўл очиш ишлари ҳажмларини аниқлаб, бу ишларни ўн кун муддатда амалга оширсинлар.

14. Ўзбекистон Республикаси Савдо вазирлиги, Ўзбекбирлашув маҳаллий бошқарув идоралари билан биргаликда иншоотларда ишловчиларни иссиқ овқат ва кундалик зарур моллар билан таъминласинлар, теварак-атрофдаги туманларнинг аҳолисига кир ювиш воситалари ва биринчи галдаги зарур моллар, бинокорлик материаллари сотиш норфмасини кўпайтирсинлар.

15. Ўзбекистоннинг тараққиёт истиқболини белгилаш комитети, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги назарда тутилган қурилиш ва тиклаш ишлари ҳажмларини бажариш учун зарур капитал маблағларни ажратиб берсинлар.

16. Ўзбекистон давлат банки, Ўзбекистон саноат-қурилиш банки, Ўзбекистон деҳқончилик-саноат банки нефть қазиб олиш, ташиш ва қайта ишлаш билан, нефть отилиб чиқиши оқибатларини бартараф этиш билан боғлиқ объектларни қураётган корхона ва ташкилотларга зарур кредитларни ажратиб берсинлар.

17. «Ўзбекнефть» ишлаб чиқариш бирлашмаси билан Ўзбекистон Республикаси Ташқи иқтисодий алоқа вазирлиги нефть конларини қидириб топиш ва улардан фойдаланиш соҳасидаги ишларни кучайтириш учун хорижий фирмалар ва мутахассисларни жалб этиш масаласини бир ой муддатда ўрганиб чиқиб, таклифлар киритсинлар.

Умумиқтисодиёт мажмуи «Ўзбекнефть» ишлаб чиқариш бирлашмаси тақдим этган ҳисоб-китобларга мувофиқ Мингбулоқ конидаги излаш ишларини ва конни ўзлаштиришни валюта билан таъминлаш масаласини бир ой муддатда ҳал этсин.

18. Ўзбекистон Республикаси Нефть маҳсулотлари таъминоти давлат комитети ишлаб турган машина-механизмлар учун объектга ёнилғи-мойлаш ва ишлатиш материаллари узлуксиз етказиб берилишини таъминласин.

19. Наманган, Андижон ва Фарғона вилоятларининг ҳокимлари нефть чиққан зонада ва унга туташ туманларда яшовчи аҳолини ижтимоий ҳимоялаш билан боғлиқ масалаларни зудлик билан ҳал этиш учун комиссиялар тузсинлар.

20. «Средазгазпром» ишлаб чиқариш бирлашмаси қурилиш-монтаж ва тиклаш ишларига мутахассисларни, техника ва зарур моддий ресурсларни жуда қисқа муддатда жалб этсин.

21. Ўзбекистон Республикаси Энергетика ва электрлаштириш вазирлиги, Алоқа вазирлиги, Уй-жой-коммунал хўжалиги вазирлиги, Қишлоқ хўжалиги вазирлиги, Ўрта Осиё темир йўли бошқармаси нефть қазиб олиш, ташиш ва қайта ишлаш билан алоқадор объектлар, шунингдек теварак-атрофдаги туманларнинг аҳоли пунктлари қуриладиган зонадаги инженерлик коммуникациялари ривожлантирилишини таъминласинлар.

22. Автомобиль транспорти вазирлиги, Автомобиль йўллари вазирлиги, Қурилиш вазирлиги, Қишлоқ хўжалиги вазирлиги, Нефть маҳсулотлари таъминоти Давлат комитети, Ўрта Осиё темир йўли бошқармаси, «Ўзбекистон ҳаво йўллари» миллий авиакомпанияси, «Главташкентстрой» ва бошқа вазирликлар, идоралар Мингбулоқ конидан ташилаётган нефть ҳажмларини анча кўпайтириш мақсадида нефть маҳсулотлари ташийдиган транспорт воситаларини имкони борича кўпроқ миқдорда «Ўзбекнефть» ишлаб чиқариш бирлашмаси ихтиёрига уч кун муддатда юборсинлар. Ишлаб чиқарувчиларнинг талабларига биноан моддий-техника ресурслари, ходимлар узлуксиз ташиб турилиши таъминлансин.

23. Ўзбекистон Республикаси Автомобиль йўллари вазирлиги Мингбулоқ кони яқинида ва теварак-атрофда автомобиль йўллари, кўприклар ва транспорт воситалари ўтадиган йўллар қуриш, таъмирлаш ва уларни ободонлаштиришни таъминласин.

24. Кончилик ишларини хавф-хатарсиз олиб бориш ва саноатда техникавий назорат давлат комитети (ўртоқ Аҳмадбоев), Республика вазирликлари, идораларининг раҳбарлари фаввораны тўхтатиш пайтидаги ишларнинг хавфсизлигини таъминлаш юзасидан ишлаб чиқилган чора-тадбирлар бажарилиши учун корхона ва ташкилотлар раҳбарларининг масъулиятини оширсинлар.

25. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги нефть чиққан жойдаги ёнғин хавфсизлигини, йўл қатнови хавфсизлигини ҳамда теварак-атрофдаги туманларда жамоат тартиби сақланишини таъминласин.

26. Ўзбекистон Республикаси Матбуот давлат комитети, Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги, Телекўрсатув ва радиоэшиттириш давлат компанияси маҳаллий оммавий ахборот воситаларини жалб этиб, Мингбулоқ конидаги ишларнинг боришини чаққон ёритиш учун матбуот маркази тузсинлар.

Вазирлар Маҳкамасининг Раиси
И. КАРИМОВ.

МИНГБУЛОҚ: ТАБИАТ ИНЪОМИ

ЎзА махсус мухбири А. Азимов телефон орқали хабар қилади:

Шу кунларда ҳаммамизнинг эътиборимиз Наманган вилояти Зарбдор жамоа хўжалиги ҳудудидаги Мингбулоқ қишлоғига қаратилган. Бу ерда март ойининг дастлабки кунларида ер қаъридан отилиб чиққан «қора олтин» фаввораси тобора кучаймоқда. Босимнинг бу даражада ортиши ҳатто кўзи ишда пишган мутахассисларни ҳам шошириб қўймоқда. Ҳозир бор имконият нефть оқимини жиловлашга, уни атроф-муҳитга зарар етказишига йўл қўймай тегишли корхоналарга етказиб беришга қаратиляпти.

Бу ерда ҳозирдаёқ бир миллион куб метрдан кўпроқ ер қазиш ишлари бажарилди, ўн километр йўл солиниб, кўприклар қурилди. Нефть ташувчи машиналар карвони она ер инъомини узлуксиз равишда Фарғона ва Олтиариқ нефтни қайта ишлаш корхаларига етказиб беряпти.

Мингбулоққа биринчилар қатори етиб келган «Ўзбекнефть» бирлашмаси директори Анвар Нурматовнинг таъкидлашича, Намангану Фарғонадан, Андижон вилоятидан кўмакка келган қурувчилар, монтажчилар ва бошқа мутахассисларнинг саъйи-ҳаракати билан нефть оқимини бир ўзанга солиб юбориш ва йиғиш мақсадида улкан ҳовуз қурилди.

Маълумки, нефть кони Сирдарёдан унча узоқда эмас. Бироқ мутахассисларнинг фикрича, дарёга ҳеч қандай хавф таҳдид солаётгани йўқ.

Бир сўз билан айтганда, Мингбулоқда янги, жўшқин ҳаёт бошланди. Ҳадемай, ўн беш километрли Мингбулоқ-Оқтош нефть қувурини қуришга киришилади.

ХАБАРИНГИЗ БОРМИ?

● 1992 йил 17 март куни Москва вақти билан соат 13 дан 50 дақиқа 30 сония ўтганда Бойқўнур космодромидан «Союз ТМ-14» космик кемаси учирилди. Кемани халқаро экипаж: унинг командири, Совет Иттифоқи Қаҳрамони, СССР космонавт-учувчиси Александр Викторенко, борт муҳандиси Александр Калери, тадқиқотчи космонавт Германия Федератив Республикасининг фуқароси Клаус-Дитрих Фладе бошқармоқдалар.

Учиш дастурида «Союз ТМ-14» кемасини учувчи бошқарадиган «Мир» комплекси билан туташтириш, экспедициянинг асосий космонавтлари Александр Волков ва Сергей Крикалев билан биргаликда илмий тажрибалар ва тадқиқотлар ўтказиш назарда тутилган. Космик аппаратларни туташтириш бугунга режалаштирилган.

● **Туркиядан олинган инсонпарварлик ёрдамини республика вилоятларига тарқатиш тугалланди.**

— Меҳр-мурувват ёрдами биринчи навбатда олис Қорақалпоғистон Республикаси, Сурхондарё ва Хоразм вилоятларига юборилди, — дейди Ўзбекистон Республикаси савдо вазирининг ўринбосари, Туркиядан келган инсонпарварлик ёрдами юкларини қабул қилишни ташкил этиш ва тақсимлаш республика комиссияси ҳузурида тузилган ишчи гуруҳи раҳбарининг ўринбосари А. Ҳидоятов. Жойларга ҳаммаси бўлиб 1.200 тонна маҳсулот, жумладан 500 тоннадан кўпроқ ун, 390 тоннага яқин шакар, 100 тоннадан ортиқ гуруч ва бошқа хил озиқ-овқат юборилди. Улар умумхалқ байрами — Наврўз арафасида аввало етим-есирлар, ногиронлар, бева-бечоралар, фахрийларга тарқатилади.

● Андижон механика заводининг харидорларга яхши таниш ғилдиракли рўзғор сумкалари, телеантенна, болалар манежи, ўнлаб хилдаги тайёр кийим-кечаклари ёнига юмшоқ диванлар, креслолар, болалар йиғма кроватлари, аравачалари ҳам қўшилди. Бу буюмлар аксарият кам металл сарфланадиган материаллар, пластмасса ва ёғочдан ишланмоқда.

● **Фарғонада «Фарғона» савдо уйи иш бошлади. Вилоят ижтимоий тижорат фирмаси базасида ташкил этилган бу маконнинг асосий мақсади аҳолини ҳамда маҳсулот айирбошлаш ва чакана савдо ташкилотларини зарур маҳсулот, материаллар ва хом ашё билан таъминлаб туриш, ўзаро фойдали ташқи иқтисодий ҳамкорлик алоқаларини ривожлантириш, янги иш ўринларини ташкил этишдан иборат.**

● Самарқанддаги кўз касалликлари шифохонасида янги даволаш биноси ва поликлиника ишга туширилди. Унга оталиқ ташкилот — вилоят пахта тозалаш саноати бирлашмаси катта ҳисса қўшди.

● **Тошкентдаги Ибн Сино номли нашриёт «Шифокорлар ва дардмандлар хандаси» деб номланган китобчани босиб чиқарди. Унда табиатга оид хандалар, латифалар, мақолалар, ибратли иборалар жамланган. Китобхон уларни ўқиб, лабида табассум пайдо бўлар экан руҳи енгил тортар.**

● Молиявий сабабларга кўра «Правда» рўзномаси чиқишини тўхтатиш иложи бўлмади. «Рабочая трибуна» ҳам ана шундай аҳволдадир.

17 март куни «Комсомольская правда» охирги маротаба 13 миллион нусхада чиқди. Қоғоз, босмахона, алоқа хизмати нархлари ғоят кўтарилиб кетганлиги рўзномани инқироз ёқасига олиб келиб қўйди. Ҳалокатдан қутулишнинг бирдан-бир йўли тиражни кескин камайтириш, яъни кўпи билан 1—1,5 миллион нусхага туширишдир.

● **Қозоғистон Президенти Нурсултон Назарбоев 16 март куни миллий гвардия тузиш тўғрисидаги фармонга қўл қўйди. Бу тузилма республика Президентига бўйсунади ҳамда ихтиёрийлик асосида шакллантирилади.**

● Туркия Буюк Миллат Мажлиси делегацияси ўтган ҳафта Озарбойжоннинг Тоғли Қорабоғ районида кузатувлар олиб борди. Шу муносабат билан ўтказилган матбуот конференциясида арманларнинг бу минтақадаги жиноятлари қораланди.

Туркия Буюк Миллат Мажлисининг инсон ҳуқуқлари комиссияси аъзолари бўлган депутатлардан иборат бу делегация ўз кузатувлари ҳақида маълумотнома тайёрлаб, уни дунёнинг турли ташкилотларига топширади.

● **Молдова Республикасида рўй бераётган воқеалар муносабати билан Украина ўз миллий ҳавфсизлигини таъминлаш мақсадида зарур чораларни кўришга ҳақли эканлигини таъкидлади. Украина Ташқи ишлар вазирлигининг сешанба куни БМТ қароргоҳида тарқатилган баёнотида шу ҳақда айтилган. Молдова ҳудудидаги, жумладан Украина давлат чегарасига туташ Днестрбўйи туманларидаги воқеаларнинг тусн ва ривожланиши жиддий ташвиш туғдирмоқда, деб таъкидланади баёнотда. Бу воқеалар тобора хатарли тус олиб бормоқда ва Молдова Республикаси ташқарисига ҳам чиқиш хавфи борлиги кўриниб турибди. Мустақил давлат бўлмиш Украинанинг истиқлоли таҳлика остида, унинг айрим чегара туманлари можароли вазиятга жалб этилиши хавфи туғилмоқда.**

● АҚШдаги энг катта АТТ телеалоқа корпорацияси Қозоғистон алоқа системасини такомиллаштиришда муҳим аҳамиятга эга бўлади. Ушбу корпорациянинг сешанба куни матбуот учун тарқатган ахборотида айтилишича, у мазкур республиканинг маъмурлари билан турли телеалоқа аппаратларини, аввало коммутация қурилмаларини етказиб бериш тўғрисида битим тузган. АТТнинг мўлжалича, мазкур битим унга Қозоғистондаги «Рақамли коммутация телеалоқа бозорининг анча қисмини» ўн йил мобайнида ўз ихтиёрида сақлаб туриш имконини беради. Шу давр ичида у буюртмачига 1 миллион линияга хизмат қила оладиган аппаратларни етказиб бериши керак.

● **Исроил бош вазири Ицхақ Шамир менинг мамлакатим араблардан босиб олинган ерларда яҳудий манзилгоҳларини қуришдан воз кечмайди, дейди.**

(Ахборот агентликлари ва хориж рўзномалари хабарларидан сараланди).

● ФАРҒОНА вилоятининг Учкўприк районидаги Фахриддин Шамсиддинов номли давлат хўжалигидаги Мирзачўл ака Боқиев оиласи шахсий жамғармаси ҳисобига ўғиллари Мансуржон, Тўланбой, Мақсудалилар ҳамкорлигида «Қайтмас» фермерлик хўжалигини ташкил қилишди. Ҳозир улар қарамоғида 59 бош сигир, 18 бош новвос парваришланмоқда. Фермер Мирзачўл ака ва унинг ўғиллари ҳар бир сигирдан соғиб олинган сут миқдорини 3000 литрга етказиш, давлатга 10 тонна гўшт топшириш режаси билан меҳнат қилишмоқда.

СУРАТДА: оила бошлиғи Мирзачўл Боқиев (ўртада) ўғиллари билан. Ш. АЛИМОВ олган сурат. (ЎзА).

ЭҲТИЁТ ҚИСМЛАРНИ ЎЗЛАРИ ЯСАШАЯПТИ

БОЗОР иқтисодиёти, эркин нархлар автомобилчиларни ҳам анча довдиратиб қўйди. Эҳтиёт қисмларни топиш амри-маҳол, бензиннинг нархи эса осмонда.

Қўқон таксомотор парки жамоаси вазиятни барқарорлаштириш, ички имкониятларни ишга солиш йўлларини қидиришмоқда. Бу жабҳада автокорхонанинг ихтирочи ва рационализаторлари ибрат кўрсатишяпти. Уларнинг ғайрати билан айрим турдаги эҳтиёт қисмлар корхона цехида тайёрланаяпти, айримлари эса қайтадан таъмирланиб, ишлаб чиқаришга жорий этилаяпти.

Ўтган йили «ГАЗ-24» енгил автомобилларнинг эҳтиёт қисмларини тайёрлашга оид 12 та рационализаторлик таклифи киритилди. Булар машиналарнинг бекор туриб қолишини камайтирибгина қолмай, корхонанинг анчагина маблағини ҳам тежади.

Илмнинг машаққатли сўқмоқлари

ФАН РАВНАҚИ — СОХТАЛИКДАН ҚУТУЛИШДА

Мен кўпдан буён бу истеъдодли математик ҳақида ёзишни ният қилиб келаман. Бозор иқтисодиёти деб аталмиш бугунги оғир кунларда муштарийнинг кўнглига «Мураккаб математика» сиғармикан, деган андишам ҳам йўқ эмас. Ўйлаб қарасам, бизга шу мураккаблик керак экан.

Иброҳимжон Раҳимов ўз илмий изланишлари борасида гапирганида, аввалига мен ҳеч нарса тушунмадим. Очиғи, математикани ҳаммамиз ҳам англаб етавермаймиз, натижада шу мавзуда гап кетса зерика бошлаймиз. Аслида, унчалик эмас экан. Масалан, эҳтимоллар назариясида «Тармоқланувчи тасодифий жараёнлар» деб номланадиган бўлим бор. Иброҳимжон аканинг докторлик илмий иши шундай жараёнларни ўрганишнинг янги усулларини ишлаб чиқишга ва ҳозиргача ечилмай келаётган баъзи масалаларни ҳал қилишга бағишланган. Олим исботлаган айрим математик қонуниятларини демографик жараёнлар мисолида тушунтириш осонроқ. Маълумки, бирор давлат ёки шаҳарда аҳоли сонининг ўсиши «ички» кўпайишидан ташқари четдан келиб қўшилувчи муҳожирлар (эмигрантлар) сонига ҳам боғлиқ. Ҳозиргача ўрганилган жараёнларда муҳожирлар сони олдин келганлари ҳаётига боғланмаган тарзда таҳлил қилинар экан. Иброҳимжон ака таклиф қилаётган усул эса аҳоли сонининг ўсиш жараёнини муҳожирлар сони олдин келганлари сонига ва уларнинг авлодлари тақдирига боғланган ҳолда ўрганиш имкониятини беради. Бу илмий йўналиш бугунги кунда бизга жуда асқотади, деб ўйлайман.

Фан оламида кўп олимлар масалан, америкалик математик Ж. Фостер, япониялик К. Сато, австралиялик А.Пэйск, болгар математиклари Н. Янев ва К. Митоевлар бу масалага қўл урганлар. Лекин улар таклиф қилган усул масалани фақат айрим хусусий ҳоллардагина ечиш имконини берган, холос. Демак, бу ёш олимнинг математикадаги изланишлари, эришган натижалари муболаға бўлса ҳам айтиш керакки, жаҳон миқёсидаги янгиликлардандир.

Фанда қанчалар иқтидорли бўлса, у табиатан шунчалар содда ва оддий. Суҳбатлашиб ўтирган одам «наҳотки шу йигит фан доктори бўлса?» — деб хаёл қилиши тайин. Афсуски, фаннинг мана шу истеъдодли, камтару беозор фидойисини тоталитар жамият тинимсиз чалғитиб, «юмалоқ хатлар» билан ўққа тутиб, гоҳида изланишларидан кўнглини совутиб келди. Қаерда бўлмасин расмиятчилик, тўрачилик ва сохтакорликнинг деворига пешонаси урилаверди. Йўқса, 1984 йилда ёзиб тугатган докторлик илмий ишини орадан 6 йил ўтиб ҳимоя қилармиди. Шунда ҳам айримлар каби «йўлини топиб» эмас, Москвадагиларнинг «чиройи очилиб» ўзлари чақирганларидан сўнг ҳимояга борган. У осон йўллардан юришни истамайдиган олимлардан. Лекин ўшанда бошқа сабаблар ҳам чиқиб қолган.

— Гдлян билан Иванов халқимиз шаънига шу қадар туҳматлар қилишдики, оқибатда бизнинг йўлимизда ҳам тўсиқлар пайдо бўлди. Бизларга бевосита, ошкора бўлмаса-да, «маданийларча» беписанд қарашар эдилар. Гдляннинг жабрини фақат деҳқонлар эмас, биз зиёлилар ҳам тортганмиз, — дейди у.— Ва ниҳоят, 1990 йилда Киевда Совет-Швед илмий анжумани бўлиб ўтди. Унда мен 40 минут инглиз тилида маъруза қилдим. Орадан кўп ўтмай «тезда ишингизни олиб келинг» деган мазмунда Москвадан хат келди. Бордим ва илмий ишимни муваффақият билан ҳимоя қилдим.

Марказга қарамлик олимларимизнинг ижодий ишидаги самарадорликка салбий таъсир қилганлигини энди-энди англаб етаяпмиз. Мен бўлажак олимларнинг аэропорталарда, меҳмонхоналарда қисиниб-қимтиниб юрганликларини ёки илмий ишларини таржима қилдириш учун овора бўлганликларини кўп маротаба ўз кўзим билан кўрганман. Мутеъликдан қутилдик, илло энди дунё миқёсида қанот ёзсак ажаб эмас.

Япониянинг Шиншу университети профессори К. Иноце, Швециянинг Уппсала университети профессори П. Ягерс, доктор О. Нерман, Германиядан профессор П. Дитрих, руминиялик профессор Р. Збаганц ва кўплаб олимлар билан Иброҳимжон аканинг дўстлигини эшитиб унга ҳавасим келди. Қани эди, ҳаммамизнинг чет элларда дўстимиз шунчалар кўп бўлса.

Мустақиллик дўстлик ва биродарлик йўлларини ҳам равон қилажагига ишонгинг келади киши.

Эндиликда олимларимизнинг зиммасига ҳам юксак масъулият юкланиши тайин албатта. Ўзбекистоннинг жаҳон миқёсида тан олиниши учун фақат сиёсатчилар эмас, фан ва маданият ходимлари ҳам катта иш қилишлари керак бўлади. Бу ҳақда мен Иброҳимжон акага савол берганимда, у тўлиб турган экан, хасратини тўкиб солди:

— Ўзбек математиклари олдидаги вазифаларни икки турга бўлиш мумкин. Биринчи вазифа, республика ҳудудидаги математика билан боғлиқ масалаларни ҳал қилиш бўлса, иккинчиси, Ўзбекистон математикасини жаҳон фани тараққиёти даражасига кўтаришдир. Бу вазифаларни бажариш учун аввало илмдаги сохтакорликни таг-туби билан йўқотиш шарт. Масалан, эҳтимоллар назарияси йўналишида ўзбек математика мактаби собиқ Иттифоқ бўйича 3—4-ўринларда турар эди. Тан олишимиз керакки, кейинги ўн йил ичида бу мавқени йўқота бошладик. Шунинг учун эришилаётган натижаларни жаҳон фани нуқтаи назари билан баҳолашга ҳаракат қилиш лозим, деб ўйлайман. Акс ҳолда биз ўзимизни алдаган бўламиз. Иккинчидан, республика олий ўқув юртларидаги салоҳиятли ёшлар билан фаол ишлаётган етакчи мутахассислар ўртасидаги муносабатни мустаҳкамлаб мунтазам алоқалар даражасига кўтариш керак. Масалан, мутахассисларни кафедраларда махсус курслар ўқишга кўпроқ таклиф қилиш орқали яхши самараларга эришиш мумкин.

Олимнинг мулоҳазалари асосли, бизда илмий тадқиқот институтларидаги олимлар билан олий ўқув юртларидаги иқтидорли ёшларнинг ўзаро алоқаси яхши йўлга қўйилмаган. Ахир устозсиз, тарбиясиз қобилияту иқтидор бесамар эмасми? У фахр билан «устозларим» деб айтадиган И. Бадалбоев, М. Салоҳиддиновларнинг рағбати, тарбияси боис ҳам Иброҳимжон акадек истеъдодлар фанда ўз ўрнини топиб олган. Фаннинг истиқболи ҳақида қайғурсак устозликка муносиб олимларни эътибордан четда қолдирмаслигимиз лозим.

Фанга, элимга хизмат қиламан, деб заҳмат чекиб юрган бу ёш олим ҳақида яна истаганча ёзиш мумкин. Лекин мен битта факт билан чекланмоқчиман. Собиқ Иттифоқнинг Москвадаги математика институти қошида иш олиб борадиган илмий кенгаш талабчанлик борасида бутун дунёга маълум. Бу ерда ҳимоя қилинган докторлик ишлари математика жамоатчилиги орасида ўзига хос бир воқеа ҳисобланган. Академик Саъди Сирожиддиновдан кейин Ўзбекистондан ҳеч ким шу институтда докторлик илмий ишини ҳимоя қилмаган экан. Орадан 38 йил ўтиб фарғоналик оддий қишлоқ йигити — Иброҳимжон Раҳимов бу ишни уддалабди, холос.

Ҳозир у Ўзбекистон Фанлар Академиясининг математика институтида етакчи илмий ходим бўлиб ишлайди. Унинг риёзиёт фани учун жонкуярлигини кўриб келгусида азим ва табаррук юртимиздан яна Фаробий, Хоразмий, Беруний, Умар Хайём каби улуғлар етишиб чиқишига кўнгилда умид уйғонади. Дунёга донг таратажак шундай даҳоларни кўриш бизга насиб қилармикан?

Тоҳир ДОЛИ ўғли.

Мактуб йўлга чорлади

АЙБСИЗ АЙБДОРЛИК

ЧИНОЗ РАЙОН ДЕҲҚОНЛАР УЮШМАСИ АЪЗОЛАРИ БЎЛМИШ ХЎЖАЛИКЛАРНИНГ ШУ АҲВОЛГА ТУШИБ ҚОЛГАНЛИГИ ХУСУСИДА

Район уюшмаси раисининг ўринбосари Т. Эргашев ана шундай мазмундаги шикоят билан рўзномамиз таҳририятига мурожаат қилди. Хат муаллифи ҳақида қисқача маълумот: уни кўпни кўрган, кўпни биладиган мутахассис сифатида қадрлашади. Район қишлоқ хўжалиги равнақи учун меҳнати салмоғи ўн йиллар билан ўлчанади. Самарали меҳнати «Республикада хизмат кўрсатган иқтисодчи» унвони билан тақдирланган.

Янги лавозимда иш бошлаган Т. Эргашевни район молия бўлими (бошлиғи Ж. Абдуназаров) уюшма ҳисобидаги давлат ва жамоа хўжаликларининг ҳақ-ҳуқуқларига зиён етказганлиги бу даргоҳга мурожаат этишга етаклади. Қуйида районнинг икки ташкилоти ўртасидаги низо ҳақида шикоят хати мазмунини айнан келтирамиз.

Республика Деҳқонлар уюшмасининг ўз вақтидаги мурожаати инобатга олиниб, собиқ Ўзбекистон ССР Министрлар Совети ўзининг 1990 йил 9 октябрдаги фармойиши билан агросаноат комплексига кирувчи камқувват, молиявий жиҳатдан қийин аҳволдаги жамоа ва давлат хўжаликларининг корхона ва ташкилотларни 1990 йил транспорт воситаларидан фойдаланганлик учун олинадиган солиқдан озод қилган эди, — деб ёзади Т. Эргашев. — Бундай ғамхўрликдан кўпларнинг боши осмонга етди. Ҳукуматнинг бу ҳужжати бир ойлик муддат ичида Молия вазирлиги ва унинг вилоят район ташкилотларига, республика Давлат-кооператив қишлоқ хўжалиги комитетига, Ўзбекистон Деҳқонлар уюшмаси ва уларнинг жойлардаги бўлинмаларига, давлат солиқ инспекцияларига етказилди.

Агар камқувват хўжаликларни иқтисодий жиҳатдан мустаҳкамлашга қаратилган ушбу фармойиш жойларга етказилиши билан иш якунланганида ҳеч қандай низоларга ўрин қолмасди. Афсуски, ҳаммаси ана шу фармони олийга ҳаёт бахш этиш жараёнидаги қарама-қаршиликлардан келиб чиқди. Гап шундаки, хўжаликлар бир неча бор қилинган мурожаатларга қарамай ноўрин олинган солиқлар ҳанузгача қайтариб берилмаяпти.

Шикоятнинг мазмуни билан танишган муштарийларимизда «Солиқдан озод этиш ҳақидаги кўрсатма солиқлар йиғиб олингандан сўнг чиққан бўлса нима қилиш керак?», деган савол туғилиши табиий. Шикоятчи ўз хатида бу саволга ҳам асосли жавоб беради. Тошкент вилояти Деҳқонлар уюшмасининг раиси Н. Мўминов Чиноз район уюшмасига (1992 йил 13 январь) ёзган алоқа мактубларида ушбу сатрларни баён қилади: «Республика Молия вазирлигининг 1990 йил 25 октябрь кўрсатмасига асосан Чиноз районидан ташқари вилоятдаги барча деярли камқувват хўжаликларга транспортдан фойдаланганлик учун илгари олинган солиқлар қайтариб берилди. Район молия бўлими раҳбарияти асоссиз равишда бу кўрсатмани бажаришдан бош тортмоқда».

Район молия бўлимидагилар бу ишга ақли етмаётганлигидан ҳукумат фармойишини бажаришмаяпти, деган фикрдан йироқмиз, албатта. Чунки райондаги қишлоқ хўжалиги техникумидан олинган 6231 сўм солиқ тўлиғича қайтарилди. Афсуски, бу — ягона факт. Ана шундай йўл билан бошқа хўжаликлар маблағлари ҳам қайтарилиши мумкин эди. Лекин бошқаларга бу «бахт» насиб этмади. Район молия бўлими мудири уни қуйидагича изоҳлади. «1990 йил мобайнида райондаги қишлоқ хўжалиги техникумидан бошқа бирор хўжалик солиқларни қайтариш ҳақида талабнома билан мурожаат қилмади. Техникум талаби қондирилди. Муддати ўтиб кетганлиги муносабати билан олинган солиқларни қайтариш имкониятига эга эмасмиз». Район солиқ инспекцияси инспектори М. Жалолов ҳам бу масалага худди шу тарзда муносабат билдирди.

Шу ўринда Ж. Абдуназаров ва у бошлиқ бўлим ходимларининг хўжаликлар молиявий аҳволини мустаҳкамлаш тадбирларини белгилашда зарур йўл-йўриқлар кўрсатиш, лозим бўлса ёрдам бериш уларнинг хизмат бурчларига киришини эслатиб ўтмоқчимиз. Улар фақат солиқ йиғишдагина эмас, балки солиқ тўпловчиларнинг манфаатларини ҳимоя қилишда ҳам тезкорлик билан фаолият кўрсатишга даъват этилгандирлар. Афсуски, Ж. Абдуназаровнинг хўжаликлар тақдирига бўлган тескари муносабати ўртада низо келиб чиқишига сабаб бўлди.

Аслида республикамиз миқёсида ушбу солиқдан йиғилган миллиард сўмлар Ноқоратупроқ минтақасининг ўпқонга тушиб кетганлигини тасдиқловчи ҳужжат қўлимда бўлганлиги учун ҳам бунга ишонмайман. Лекин шуни биламанки, ҳозир иқтисодий тақчиллик даврида ана шу солиқлар қайтарилса, Алишер Навоий номли, Охунбобоев номли, Жамбул номли хўжаликлар бирор ҳожатимизга яратардик, деб умид билан кўз тикиб туришибди. Ҳозиргача «бетарафлик»ни афзал билаётган район ижроия комитети ўз бўлимининг тутган йўлига тегишли баҳо беради, деган умиддамиз.

И. АҲМЕТОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Муштарий таклифи

МАҲАЛЛАНИНГ ЭГАСИ ҚАЙТСИН

Рўзномангизда «Қатағон этилган Фарҳод» сарлавҳали ажойиб мақолани ўқиб, ниҳоятда таъсирлангандик, оила аъзоларимиз уни асраб қўйди. Ўшандан буён оиламиз даврасида ҳам, маҳалла аҳли орасида ҳам бир фикр айланади. Бизнинг ёшимиздаги кексалар мақола қаҳрамони Саъдулла Норхонов кимлигини яхши биладилар, унинг овозини эшитганлар санъаткорнинг ижро маҳоратига қойил қолганлар. Норхонов қатнашган «Фарҳод ва Ширин», «Лайли ва Мажнун» спектаклларига асло чипта топиб бўлмасди. Бу ҳақда мақолада ҳеч муболағасиз ёзилган. Мақолани ўқиб бир томондан мамнуният ҳосил қилган бўлсак, иккинчи томондан азият ҳам чекдик: боиси — шундай азиз инсон ва ажойиб санъаткорни ҳозирги авлодгина эмас, балки тегишли вазирлик, санъат арбоблари уюшмаси, ҳатто у ишлаган театр жамоаси ҳам буткул унутиб юборганлар. Шахсга сиғиниш даврлари аллақачон ўтиб кетган бўлса-да, Саъдулла Норхон оқланганини халқ орасида бирор кимса сўнгги вақтларгача билмасди. Мана энди, ошкоралик туфайли улкан санъаткор тўғрисидаги ҳақиқат «Халқ сўзи» рўзномаси саҳифалари орқали юзага чиқди. Тошкент шаҳар ижроия қўмитаси Норхонов яшаган «Ульянов» маҳалласини ёхуд у яшаган «Якдил» кўчасини санъаткор номи билан атаса, адолатли иш бўлан

Нажмиддин МУҲИДДИНОВ,
В. П. Чкалов номидаги авиация ишлаб чиқариш бирлашмасининг меҳнат фахрийси.

ПАРВАРДАХЎРЛИК ҚИЛАМИЗМИ?

ШАКАР йўқ, қанд йўқ. Аммо Томди район марказида қандолатчилик цехи қурилиб, ишга туширилди. Бу мўъжазгина цехда бир сменада 350 килограмм мазали парварда ишлаб чиқарилаяпти. Келгуси йили корхонада қандолат маҳсулотлари турини кўпайтириш мўлжалланаяпти.

М. МАРДИЕВ.

Ҳашасин мустақиллик!

ЗАМОНА... ЗЎРНИКИ ЭМАС

Бензиннинг танқислиги баъзиларни хурсанд қилди, кўпчиликни эса ранжитди. Бу қаҳатчиликдан кимлар дўпписини осмонга отганликларини айтиб ўтирмасам ҳам бўлади: тақсимоту таъминотга тааллуқли одамларнинг армони қолмади! Аммо уларга «Нега итингнинг бурни қийшиқ?» десангиз ҳам бошингиз балога қолади. Ҳамзага ўхшаб тошбўрондан ўлиб кетишингиз ҳеч гап эмас. Шунинг учун биз ақлли одамларга ўхшаб танқисликнинг ҳайбаракаллачилари ҳақида ҳеч нарса демасдан, унинг жабрини тортаётганлар хусусида ёзмоқчимиз.

Деновдаги 2516-автокорхонада 350 нафардан зиёд киши меҳнат қилади. Ҳар қандай автокорхонанинг жони — бензин. Ўтган йил охирида рўй берган танқисликни «билдирмасдан» ўтказиб юбориш мақсадида раҳбарият ошиғич равишда ҳайдовчиларни меҳнат таътилига чиқара бошлади. Бу ҳаракат тўқсон иккинчи йилнинг январида ҳам давом этди. Таъминотчилар бераётган бензин саноқли машиналарнинггина юришига етарди.

Бензин бўлмагач, маошдан ҳам барака кетаркан. Ҳайдовчилар ҳар ойда 100 минг сўмлик иш ҳақидан жудо бўлишмоқда. «Йўқ, бунақаси кетмайди!» — дейишди улар катта йиғин ўтказиб. Кейин ўн беш кишидан иборат вакиллар гуруҳи шаҳар ҳокимиятига юборилди.

Ана шу воқеа сабаб мазкур автокорхонага кунига бир тонна ўрнига уч тонна бензин берадиган бўлишди. Бу — эҳтиёжнинг ўттиз фоизини ташкил этади, холос. Нима қилиш керак?

Ҳозир жамоада «Денов ермой маҳсулотлари базасининг директори Жалолиддин Қосимовнинг кабинетига бостириб кириб борсак, ҳеч бўлмаганда машиналарнинг ярмига бензин ажратиlармикин», деган маслаҳат пишиб етилмоқда. Мен бундай ҳаракатнинг нафи тегмайди, десам, унинг ташаббускорларидан бири, автокорхона директори Абдужаббор Ўринов бундай деди:

— Ҳар ўзбекнинг беш-олтита фарзанди бор. Ҳайдовчиларимиз бир неча ойдан бери иш ҳақи ололмаяптилар. Бозорда эса қимматчилик. Ҳозир замона зўрники бўлиб қолди. Бизнинг бундан бошқа иложимиз йўқ.

Ҳурматли ҳайдовчилар, замона... зўрники эмас! Митингбозликнинг ўрнига таъминотчилар билан келишиш керак. Ана шунда бензинга ёлчийсиз. Бўлмаса, умрингиз намойишларда ўтиб кетаверади-ю ҳамёнингиз қуруқлигича қолаверади.

Тожиддин РАЗЗОҚ.

Жим туролмайман

«ГАРАНГ»НИНГ САФСАТАСИ

ёки уйқуси қочган нимани қўмсаяпти?

Юридик фанлар доктори Б. Миренскийнинг «Инсон ҳуқуқларининг «ҳимоячилари» нима учун жонбозлик қилмоқдалар?» мақоласини ўқиб чиқдим.

Менинг илмий унвоним йўқ. Лекин онгли ҳаётим қонун, ҳуқуқ, сиёсат ва адолат жабҳасида кечмоқда. «Фанлар доктори»нинг «асари» билан танишар эканман, миямга биринчи урилган фикр шу бўлди: Борис Миренский ўзининг қайси давр ва қайси сиёсат «фанлар доктори» эканлигини яққол баён этибди.

Борис Миренскийнинг уйқуси бузила бошлаган, чамаси.

Лўндасини айтсам, бу «асар» Ўрта Осиё халқларининг, жумладан ўзбек халқининг тарихидан, курашчан руҳиятидан бехабар, аниқроғи — тан олишни истамаган сохта олимнинг сафсатасидан ўзга нарса эмас. Миллат ўзлигини таниб, мустақиллик йўлида тетапоя бўла бошлагани, ўз она тилида сўзлаб, асрий эътиқоди ва муқаддас томирларидан сўл олиб, қадрдон анъаналарига юз тутиши империя олимини қорақурт чаққандек зирқиратган кўринади.

У миллатлараро муносабат мавзусига қўл уриб, унинг «турғунлик давридан мерос бўлиб ўтган муаммо» эканлиги ва «улар етарлича маълум»лиги, уни «ҳадеб таҳлил қилавериш катта хато»лигини ёзади. Бу билан муаллиф ўзини иссиқ бағрига олиб, фанлар доктори даражасига етказган ўлканинг тарихи, жараёнлари кечимидан мутлақо йироқ эканлигини намойиш қилади. Акс ҳолда у Ўрта Осиёда, ҳусусан, Ўзбекистонда минг йиллар давомида ўзбек, тожик, турк, қозоқ, мўғул, араб, уйғур, қирғиз, афғон, ҳинд, яҳудий ва бошқа элу элатлар яшаб келишгани, улар орасида ҳеч қачон миллатига қараб ажратиш орқасидан ихтилофлар келиб чиқмаганини тан олган бўларди. Ўзбек халқи империя босқини, қизиллар ҳукмронлиги даврларида ҳам, ҳозир ҳам ҳеч кимни миллатига ажратиб тошбўрон қилган эмас. Аксинча, ўзи емай едирган, киймай кийдирган, сиқилишиб жой берган. Фақат бир нарса — ўз ери, тупроғи, халқи руҳи устидан ўзгалар ҳукмрон бўлишини хоҳламаган, ўзгаларнинг «онангдан тонасан» қабилидаги сиёсатини ҳазм қилолмаган, қоришиб ўзлигини йўқотишдан қўрққан. Бу ҳисдан ҳеч бир халқ, миллат холи бўлмаса керак.

«Э. Юсупов ва Г. Ҳидоятовлар... русийзабон аҳолини туб ерли аҳолига тўлиқ бўйсундиришни ёқладилар», «...ташаббуслар ўз таркибига кўра бир хил бўлмаган миллий уюшмалар қўлига ўта бошлади, улар жойлардаги давлат органларини шантаж қилиш билан шуғулландилар» хилидаги туҳматлар мутлоқ фикр сифатида келтирилиши Миренскийнинг ҳуқуқшунос олим эмас, балким авантюрист эканлигидан кўпроқ гувоҳлик беради.

Б. Миренский Олмаота декларациясини имзолаган давлатларда «миллатнинг ҳам, диннинг ҳам аҳамияти бўлмайди» деган фикрни олға сурибди. Эпирай, наҳотки мустақил давлатлар бош қўшган анжуманда ёки унинг якуний ҳужжатида миллат ва диннинг аҳамияти муҳокама қилинган бўлса? Ахир миллатнинг аҳамиятини ҳар бир давлат, диннинг аҳамиятини унга эътиқод қилувчилар мутлоқ ўзгача ва ўз ўрнида баҳолашади-ку!

«Олим»нинг давлат тили хусусидаги мулоҳазалари (агар шундай дейиш мумкин бўлса), аниқроғи алаҳсирашлари, рус тилининг умумдавлат тили сифатида қабул қилиниши афзаллиги ҳақидаги лўттибозлиги, русийзабон ходимлар Ўзбекистонни бошқаришдан сиқиб чиқарилаётгани ва оқибатда улар кўчиб кетаётганликлари ҳақидаги бўҳтонлар борасида фикр билдиришни, тўғрисини айтсам, раво кўрмадим.

Ўрта Осиё минтақасида Буюк Туронни барпо этиш йўлидаги уринишлардан «доктор» қаттиқ ваҳимага тушибди. Хўш, ҳуқуқшунос олим сифатида айтингчи, агар азалдан бир қон, бир тан бўлиб яшаб келган ва ягона давлат таркибида ривожланган халқу элатлар майда-майда бўлакларга бўлиниб, ўз «ҳовлиси» атрофини сим тўр билан ўрасаю, бир бирини (кўпчилиги қон-қариндош) хорижлик деб атай бошласа, бунинг нима афзаллиги бўлади? Ёки, аксинча, бирлашсак, аҳил, ягона бўлсак, деган фикрлар билдирилса, бунинг нимаси ёмон? Сиз Ислом динидан, унинг ғоялари мағзи ва моҳиятидан хабардормисиз ўзи? Ёки дарҳол сиз ва тоифадошларингизга жойнамоз тутқазиб намоз ўқишга мажбур қилади, деб васвасага тушаяпсизми? Давлатимиз тинчлиги ва осойишталиги учун Президентимиздан тортиб ҳар бир ақли-ҳуши етарли аҳли фуқаро жон куйдириб ётган пайтда Миренскийнинг ҳам, унинг нуқтаи назарини оммалаштирган журнал масъулларининг ҳам мақсадлари мен учун ноаниқ бўлиб қолмоқда.

Миренский ўзича жафокаш бир ўзбек фарзанди — Боймирза Ҳайит шахсига баҳо беришга уринибди. Ҳатто Ўзбекистонни «унинг собиқ ватани» дейишгача борибди. Муаллифга айтадиган сўзим шу: «ақлингиз етмаган мавзуга қўл уришдан ўзингизни тийсангиз бўларди. Боймирза Ҳайит бутун умрини сиз айтгандек «фашистлар Германияси равнақи» йўлига эмас, Ўзбек—Туркистон элининг озодлиги, мустақиллигига бағишлади». Мен Б. Ҳайитнинг «оқ-қора»лигини Миренский билан муҳокама қилиш фикридан йироқман. Лекин, қўпол бўлса ҳам, бир савол қораладим: «Айтинг-чи, ўртоқ фанлар доктори, Ироқ Исроилни босиб олиб, қуллик занжирига ўраб ташлади, дейлик. Шу пайтда, айтайлик, бирор фашист давлат Ироққа уруш эълон қилди. Сиз — Исроилнинг ватанпарвар фуқароси, ватанингизни қулликда тутиб турган Ироқ тарафида туриб қўлга қурол олармидингиз? Агар сиз ўша Ироққа қарши курашаётган давлатда Исроил фарзандлари бошини бириктириб, ватанингиз озодлиги йўлида иш бошласангизу, сизни Исроил халқи ўзига душман, ватан хоини деб ҳисобласа, адолатдан бўлармиди?»

У ўз мақоласида ана шундай дебди: «Жиноят кодексининг 64-моддаси республикамизда қарийб ўттиз йил давомида қўлланилмаган. Кўплар ҳозир ҳам туб ерли аҳолига бевосита ёки билвосита имтиёзлар бериш бобида миллий сиёсатни рўёбга чиқаришни, жиноят таркиби сифатида кўзда тутилган шундай ҳатти-ҳаракатлардан фарқлай олмай бошлари гаранг». Менимча, ҳуқуқ «доктори»нинг ўзи гаранг. Бўлмаса, у ерли халқнинг миллий тили, миллий урф-одати, анъаналари, ерли миллатга тобелиги йиллар давомида ҳақорат қилиниб, ерга урилиб, йўқотиб юбориш даражасига келтирилгани учун минглаб русийзабон кишилар жавобгарлигини билиши керак эди. Лекин нега у пайтда жим турдингиз? Қаёқда эди «ўткир» қаламингиз? Наҳотки, халқ ўз тарихий ватанини ўзи бошқариб, ўз тилида сўзлашишни мақсад қилгани жиноят бўлса, жаноб Миренский?

Хуллас, мақола муаллифи собиқ КПСС ва КГБнинг империяни сақлаб қолиш йўлида миллатлар ўртасига қутқу солиш услубини танлабди. Ҳатто машҳур Жириновский, шовинизм илинжида юрган собиқ марказчилар, марказий матбуотнинг «муқбил тошотар»лари билан бир даражага чиқиб олибди, деб ўйлайман. Менимча, у зот агар ўзига Ўзбекистонни яшаш учун манзил деб танлаган бўлса, нонтепкиликдан ўзини тийгани маъқул. Унинг республика мустақиллиги, равнақи, миллатлар тинч-тотув яшаши учун фойда тегмаслиги маълум. Ҳар ҳолда, ҳеч бўлмаса зарари тегмай турса маъқул бўлармиди?

Файзулла ҚИЛИЧЕВ,
Ўзбекистон Республикаси прокуратураси бўлим бошлиғи, адлия катта маслаҳатчиси.

• Тил тақдири—эл тақдири •

МУСТАҚИЛЛИК, ЎЗБЕК ТИЛИ ВА ЁЗУВИ

Ўзбекистонимизнинг мустақилликдай буюк рутбани қўлга киритганлиги ўзбек миллати ҳаётидаги минг йилларга етгулик мислсиз тарихий воқеадир. Бу Ўзбекнинг, ўзбегимнинг ёрқин идрок ва собит салоҳияти эгалари бўлмиш минглаб бевақт сўнган ёруғ чўлпонларининг асрий орзу-армонлари рўёбидир. Бу истиқлол «Дукчи эшон» номи билан халқ ичига кириб, миллат қайғусини кураш байроғига покиза ҳарфлар билан битиб, Андижонда бир гуруҳ миллатпарварларни озодлик сари кўтара олган ўзбек ўғлонининг сўнгги нафасда қора кўзларида қотган нур, Қўқон мухториятчиларининг қора қонга ботирилган жисму жони ичра қаттоллар қаҳрига лаънатлар ўқиб инграган миллий ва мухтор шуурдир. Ўзбекистонимизнинг, тарихи олис Туркистонимизнинг бу мустақиллиги осонлик билан қўлга киритилгани йўқ ва унинг пойдорлиги, ҳаётимизнинг барча жабҳаларида дадил одим отмоғи ҳам осонлик билан бўлмайди. Мустақиллигимизнинг абадий устивор бўлиши Ўзбекистонимизга чинакам ихлос ва эътиқод қўйган, муҳаббатпеша ҳар бир фуқаронинг ҳалол ва мунтазам меҳнатига, бу йўлдаги улкан масъулиятни чуқур идрок этишига боғлиқ. Буюк орзунинг рўёби бўлган мустақилликнинг масъулияти ҳам буюкдир. Қайси соҳада бўлмасин, бу масъулиятни бирор сония унутиш миллатга, улуғ Туркистонга хиёнат демакдир. Бугун буни унутишга бирон-бир ўзбекнинг ҳаққи йўқ. Академигимиз Эркин Юсупов таъкидлаганларидек, «Ҳозирги пайт нафақат тарихий тараққиёт, балки миллий бирлигимиз, бирдамлигимиз учун ҳам буюк синов давридир» («Мустақиллик ва ўзбек ёзуви муаммолари», «Халқ сўзи», 1992 йилнинг 7 январи).

Ўзбекистоннинг мустақиллигини иқтисодий ва ижтимоий турмушнинг ҳар бир соҳасида тинимсиз мустаҳкамлаб бормоқ лозим. Ҳар биримиз, Президентдан тортиб то оддий фуқарогача, жиддий ва мунтазам саъй-ҳаракат қилмас эканмиз, мустақиллик қоғоздаги чиройли гап бўлиб қолаверади. Ўзбек тили Давлат тили деб эълон қилган Республикамиз қонунини ҳаётга жорий этиш юзасидан ҳам анча-мунча ишлар бажарилди, лекин ҳали қилинадиган ишлар кўп.

Ўзбек тилининг узоқ йиллар боғланиб, тушовланиб келган «тили»га ҳуррият бахш этишдаги муаммолардан бири ўзбек ёзувининг такомили масаласидир. Бу масаланинг моҳияти ва уни ҳал қилишнинг оқилона ва илмий йўллари ҳақида Эркин Юсупов мазкур мақоласида беҳад мақбул фикрларни илгари сурган, бу фикрларни ҳар жиҳатдан мақсадга мувофиқлигини таъкидлашни истардим.

Тил — мислсиз улуғ неъмат. Буни исботлаб ўтириш кераксиз иш. Инсон даҳоси эришган мўъжизакор ютуқлардан яна бири ёзувдир. Ёзувнинг кашф қилиниши инсоният маданий тараққиётининг чин маънодаги ибтидоси, кишилик жамиятининг узоқ ва мураккаб тадрижий такомили жараёнидаги ўзига хос қудратли омилларнинг энг асосийларидан биридир. Оғзаки тил (нутқ)нинг замон (вақт) ва макон (масофа) жиҳатидан чекланганлиги ва бу чекланганликни бартараф этишдан иборат мутлақ зарурий эҳтиёж қонуний равишда ёзувнинг келиб чиқишига олиб келган. Тилнинг чинакам маънодаги алоқа қуроли бўлишдай бош вазифасини ёзувсиз тасаввур этиш маҳол. Кишилик жамияти тарихи эришган билиму тажрибалар, инсон закоси яратган нодир кашфиётлар, инсониятнинг олис, лекин ойдин бадиий тафаккури маҳсули бўлган сўз санъати дурдоналари, фозилу фузало, азизу авлиёларнинг ҳақ йўлидаги, ҳазрати Одам Ато фарзандларини қобиллик, комиллик, одиллик, муслимлик эшикларини очишга ундаш йўлидаги табаррук каломлари, жамиятлар тарихининг нурли ва нурсиз саҳифалари ва шу каби қимматли ахборотларнинг барча-барчаси авлодлардан авлодларга, халқлардан халқларга, қитъалардан қитъаларга бевосита ёзув туфайли етиб боради. Бир сўз билан айтганда, жамиятда ёзувнинг ўрни ва аҳамияти беқиёсдир.

Ёзув билан тилнинг ўзаро чамбарчас боғлиқ эканлиги равшан ҳақиқат. Аммо ёзув оғзаки тил (нутқ)ни айнан акс эттира оладими? Мутлақо йўқ. Биргина далил: агар ёзув шундай хусусиятга эга бўлганда эди, имло ва талаффуз қоидаларига мутлақо эҳтиёж қолмаган бўларди.

Мукаммал даражадаги алифбода бир ҳарф фақат муайян бир товушни ифодалаши, бир товуш фақат муайян бир ҳарф билан ифодаланиши лозим. Аммо дунё тилларининг бирортасида ҳам бундай алифбо йўқ. Тадқиқотчиларнинг кузатишларича, ана шундай мукаммал алифбога фин ва турк (турклар 1928 йилда лотин ёзувига ўтганлар) алифболари анчайин яқинлашади.

Биз узоқ вақтлар мобайнида кириллица асосидаги рус ёзувига ўтишни муҳим ижобий ҳодиса сифатида тушунтириб келдик. Аслида бу иш, яъни миллий республикалардаги ёзувларнинг рус ёзувига ўтказдирилиши муайян мақсадни кўзлаб зўрлик билан қилинган империячилик тадбирларининг бири эди. Аслида кириллица нафақат ўзбек тилининг, балки бирон-бир туркий тилнинг ўзига хос товуш қурилишини, унинг дилбар оҳангию сўнгсиз садоларини акс эттира олмас эди. Бугун она тилимиз қайғуси билан яшаётган ҳар бир киши биладики, бу ёзув талаффуз қоидаларимизни анчайин сунъийлаштирди, тилимиз тараққиётининг имконларини чеклаб қўйди. Мисол учун, имло қоидаларида биргина «о» ҳарфининг ўқилиши ҳақида бир неча қоида берилиши ва унга зарурат борлиги мавжуд алифбонинг ўзбек тили хусусиятларига мос келишини кўрсатадими? Асло йўқ. Бу ҳарф «отряд» сўзида «а» ўқилиши, «порт» сўзида «ў» ўқилиши, «ота» сўзида «о» ўқилиши керак. Қўшни туркий халқларда бу ҳарф, асосан, «ў» учун бизда «о» учун қабул қилинган. Бизнинг «Бош универсал магазин»ни улар «Бўш универсал магазин» деб тўғрилаб ўқийдилар. Бир-бири билан биродар, қондошу жондош бўлган туркий халқларнинг ёзувида ҳам муштаракликнинг бўлиши уларнинг яна ҳам жипслашувига хизмат қилади, буни империя яхши биларди. Шунинг учун ҳам бизнинг «бош»имизни қозоққа «бўш» деб ўргатишга, қозоқнинг «от» (олов)ини бизга «от» деб ўргатишга мажбур қилдилар. Алифбога айириш ва юмшатиш белгиларини, «ц» «е», «ё», «ю», «я» каби ҳарфларни ортиқча юк қилиб киритдилар. Ўзбек тилида рус тилидагидан мутлақо фарқли равишда ундош товушларнинг қаттиқ-юмшоқлиги йўқ, рус тилида эса, масалан, «р» ва «рь» мутлақо мустақил икки товуш образи (фонема)нинг ифодаси. Ана шундай усуллар билан муайян сўз ўзбек тилига олиб кирилса, уни рус тилида қандай ёзилса, ўзбек тилида ҳам шундай ёзиш талаб қилинди. Лекин ўзлари «Холтўра»ни «Халтура» қилавердилар.

Қисқаси, муҳтарам Эркин Юсупов таъкидлаганларидек, «мустақиллик қўлга киритилиб, эски миллий сиёсатга чек қўйилганидан кейин бизга сунъий равишда киритилган кириллицанинг ҳам умри тугамоғи зарур».

Асримизнинг 20 — 30-йилларида тиниқ миллий тафаккур эгалари бўлган жуда кўплаб зиёлиларимиз ўзбек тилининг мунтазам камоли учун лотин ёзувига ўтиш нурли истиқбол эканлиги ҳақида қайта-қайта гапирганлар. Бугун ҳам айни масалани «Халқ сўзи» газетаси кенг жамоатчилик муҳокамасига қўйиб бениҳоя тўғри иш қилган. Тилимизнинг тараққиёти ҳақида чинакам қайғурадиган бўлсак, лотин ёзувига ўтиш масаласини ҳал этмоқ лозим.

Ўзбекистон Республикасининг Давлат тили ҳақидаги қонуни тайёрланаётганда, ундан кейин, ҳатто ҳозирда ҳам араб ёзувига қайтиш ҳақидаги фикрлар айтиб турилибди. Шубҳасиз, араб ёзуви бизнинг бой ва мутлақо муқаддас ўтмишимиз, пиру комил боболаримиз руҳини бизнинг қалбимизда собит тутиб турувчи тенгсиз робита, буни эсдан чиқаришга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Дунёдаги энг пок ва одил дину эътиқодимиз ҳам ана шу табаррук ёзувда рақам қилинганким, бу ҳол мазкур ёзувни ҳеч бир сусткашликсиз, ҳеч қандай узилишсиз ўрганиб боришни тақозо қилади. Ўтмишсиз келажак йўқ. Муқаддас ўтмишимизни теран идрок этиш, мукаммал ўрганишда араб ёзуви алмаштириб бўлмайдиган калитдир. Буни ҳамиша ёдда тутишимиз шарт.

Очиғини айтадиган бўлсак, араб ёзуви туркий тилнинг хусусан, ўзбек тилининг товуш қурилишини тўла ва мукаммал акс эттира олмайди. Илк араб тилшунослари араб тилида ундош товушларни моҳият деб, унли товушларни эса ўткинчи деб қараганлар, бу араб тилининг ўзига хос хусусиятига ишора. Бу хусусият араб ёзувининг шаклланиши ва бугунги кунда ҳам ўз аксини топган, яъни унлилар ифодаси у қадар муҳим эмас. Туркий тилларда эса унли ва ундошлар тенг аҳамиятга эга. Шунинг учун туркий тил унлиларининг араб ёзувида ифодаланмай қолиши жуда кўп қийинчиликларни келтириб чиқаради. Биргина далил. Матншуносликда муайян бир сўзни бир тадқиқотчи бир хил ўқиса, бошқаси бошқача ўқийди, танқидий матн (бу тушунчанинг ўзи ҳам кучли мантиқ маҳсули эмас) тайёрланади. Бир сўзнинг ўқилиши юзасидан баҳсу мунозара олиб борилади, масалан, «Атоий»ми ёки «Отойи»ми тарзидаги тортишувлар мумтоз адабиётимиз билимдонлари орасида ҳали-ҳануз тинган эмас. Араб ёзуви ўзбек тилининг товуш қурилишини етарли акс эттиролмаслигини кўрсатувчи бошқа мисолларни ҳам келтириш мумкин.

Мазкур мулоҳазаларга кўра, энг маъқул йўл лотин ёзувига ўтишдир. Турк биродарларимизнинг лотин ёзуви асосидаги ҳозирги миллий алифбоси дунёдаги энг мукаммал алифбо эканлиги эътироф қилинган.

Лотин ёзуви қачон ва қандай шаклланган? Бу ёзув ғарбий юнон ва этруск алифбоси асосида пайдо бўлган ҳарф-товуш ёзувидир. Қадимги лотин ёзувининг шакллана бошлаши эрамиздан олдинги VIII асрларга тўғри келади. Энг қадимги лотин ёзувидаги ёдгорликлар VI асрларга оид бўлиб, бу даврдаги лотин алифбоси 21 ҳарфдан иборат бўлган. Дастлабки лотин ёзуви лотин тилининг товуш қурилишини тўлиқ акс эттира олмаган. Аммо кейинчалик Рим давлатининг кенгайиши ва юнон колониялари билан алоқасининг кучайиб бориши билан лотин ёзувига ғарбий юнон ёзувининг таъсири кучайган, лотин ёзуви лотин тилининг товуш хусусиятларига мослаша борган, айрим ҳарфлар шакли ўзгартирилган, янги ҳарфлар яратилган.

Эрамиздан олдинги II — I асрлардан бошлаб ва бутун антик давр мобайнида лотин алифбоси 23 ҳарфдан иборат бўлган. Лотин ёзуви қадимги Римда, кейинчалик Рим билан иқтисодий ва сиёсий жиҳатдан боғлиқ бўлган ҳудудларда жуда кенг тарқалган.

Ҳозирги кунда ер юзи аҳолисининг жуда катта қисми лотин ёзуви асосида шаклланган ёзувлардан фойдаланади. Бу ҳол энг аввало бу ёзувни турли тилларнинг товуш хусусиятларини акс эттиришга мослаштириш имконларининг катталиги билан изоҳланади. Ҳалқаро фонетик ассоциация (IPA)нинг ёзуви ҳам шу алифбо асосида бўлиб, дунё тилшунослари хилма-хил тилларнинг товуш қурилишини тавсифлашда шу ёзувдан фойдаланадилар.

Лотин ёзувига ўтишнинг истиқболлари дунёнинг турли мамлакатларида узоқ вақтлардан бери муҳокама қилинади. Хитойдай энг қўҳна маданият масканида бу масала асримизнинг 20-йилларида кун тартибига қўйилган. 1919 йилнинг охирларида Хитойнинг инқилобий-демократик доираларида Хитой иероглифик ёзуви ўрнини лотин ёзуви эгаллаши лозимлиги ҳақидаги фикрлар шаклланиб бўлган эди. Хитой тили ва, айниқса, ёзувининг беҳад мураккаблиги маълум. Хитой тили кўп шевали тил бўлиб, бу шевалар бир-биридан кескин фарқ қилади, ҳатто бир шевада мавжуд бўлган товуш бошқа шевада йўқ. Масалан, шимолий шеваларда сирғалувчи ундошларнинг қаттиғи ва юмшоғи (рус тилидагидай) фарқланади, лекин Пекин шевасида бу хусусият йўқ. Бунинг устига бир иероглиф (ёзув белгиси) Пекинда бир хил ўқилса, айтайлик, Шанхайда бошқача ўқилади.

Хитой ёзуви сўзнинг товуш қурилишини, моддий қобиғини эмас, балки маъно ғоя жиҳатини акс эттиради. Иероглифик ёзувнинг мураккаблиги ҳам шунда, шунинг учун ҳам Хитойда саводхонлик даражаси мақтанарли эмас. Бу ҳол умуман алифбо ёзувига ўтиш эҳтиёжини янада кучайтиради ва айни пайтда бу йўлда хилма-хил муаммоларни келтириб чиқаради. Хитой зиёлиларининг асосий қисми лотинлаштирилган алифбога ўтиш тарафдоридирлар. Хитойнинг 20 — 30-йиллардаги атоқли давлат ва жамоат арбобларидан бири Цай Юаньпей олий лавозимларда туриб лотин ёзувига ўтиш ғоясини жиддий илгари сурган. У лотин ёзувини биладиган ўқувчи хорижий тилларни осон ўргана олишини, лотин алифбосидаги турли тиллар учун чиқарилган ёзув машинкаларидан хитойлик ҳеч бир ўзгартиришсиз фойдалана олишини ва шу каби бошқа амалий манфаатли жиҳатларни таъкидлаб кўрсатган эди. Ҳалқ вакиллари Умумхитой мажлисининг 1958 йил 11 февралдаги сессияси хитой тилининг лотинлаштирилган алифбосини тасдиқлаган. Аммо миллий эҳтирослар бу ишни тўласича амалга оширишга ҳозиргача ҳам имкон берган эмас. Таниқли давлат арбоби Чжоу Эньлай ўша даврдаёқ ёзган эди: «Лотин алифбосини қўллаш бизнинг ўз ёзувимиздан воз кечганлигимизни ва хорижий алифбони қабул қилганлигимизни билдирмайди. Уни худди паровозлар, пароходлар, автомобиллар ва самолётлар (ҳаммаси четдан кирган) бизга хизмат қилаётганидай хизмат қилиши учун қўллаймиз... Шунинг учун у бизнинг ватанпарварлик туйғуларимизни мутлақо камситмайди». Хитойда ҳозирга қадар лотинлаштирилган бу ёзувдан фойдаланадилар, фақат ёрдамчи восита сифатида. Мактабларда ва бошқа жойларда иероглифик ёзувни ўрганишда, лотин ёзуви иероглифларнинг ўқилиши (талаффузи)ни кўрсатишда ва яна бошқа мақсадларда қўлланилиб келади.

Шарқнинг юксак маданият марказларидан яна бири — Японияда ҳам лотин ёзуви ўзига хос ўринга эга, япон ёзуви билан бир қаторда лотин ёзуви ҳам қўлланилади. Бунда у ёрдамчи восита сифатида японча сўзнинг аниқ товуш қурилишини акс эттириш (мактабдаги таълимда, жой номларини кўрсатишда, икки тилли луғатларда японча сўз транскрипцияси учун ва ҳ.) ва услубий мақсад (реклама, шунингдек, япон тилида бир гуруҳ сўзлар борки, улар фақат ёки асосан лотин ёзувида ёзилади) учун хизмат қилади. 1867 — 1868 йиллардаги буржуа инқилобидан кейинроқ япон тилини лотин ёзувига кўчириш масаласи кўтарилган эди. Аммо Японияда бундай фикр жиддий қўллаб-қувватланмаган. Лекин 1885 йилда тузилган «Ромадзикай» жамияти (япон тилини лотин (рома) ёзувига ўтказиш жамияти) ҳозирга қадар фаолият кўрсатиб келмоқда. Бу жамиятнинг учта ҳажман ихчам журнал ва хабарномаси нашр қилиниб келади («Лотинча Япония», «Лотин ёзуви олами», «Лотин ёзуви таянчи»).

Бу каби мисоллар лотин ёзувининг тил товуш қурилишини тўла акс эттира олиш имконларининг нечоғлик катта эканлиги учун холис далилдир. Бу ёзувнинг ўзбек тили товуш қурилишини ифодалаш имконлари тўғрисида тўлиқ маълумот ва аниқ тажрибага эгамиз, асримизнинг 30 — 40-йилларида тилимиз шу ёзувда тавсиф топган, бениҳоя долғали даврнинг дарду даҳшатлари ҳам, адабиётимиздаги дилбар гулларнинг ёвуз империя чалғиси билан кесиб ташланган гулбарглари ҳам, туркий халқларнинг бирлашуви учун гоҳ пинҳона, гоҳ мардона ошкора чақириқлар ҳам шу ёзувда битилган. Бу мудҳиш даврнинг қонли саҳифаларини теран хўрсиниш ва алам билан варақлаш ҳам истиқлол ҳимояси, уни мустаҳкамлаш йўлида кўзимизни каттароқ очишга мажбур қилади.

Лотин ёзувига ўтиш масаласи, албатта, бошқа туркий республикалар билан бамаслаҳат, бақамти, ягона принциплар асосида ҳал қилинмоғи лозим. Шунда ўзбекнинг «бош»и қозоққа «бўш» бўлиб туюлмайди. Шунда улуғ Туркистон халқлари бир-бирлари билан таржимон орқали хат олишмайди. Шунда буюк туркона тил ўзининг минг йиллик илдизларидан узоқлашиб бегоналашиб кетмайди, бу илдизларнинг муқаддас қудратини, эзгу салоҳиятини ўзида мужассам қила олади. Шунинг учун зудлик билан туркий мустақил республикалараро мувофиқлаштирувчи кенгаш тузиш мақсадга мувофиқ. Ўзбекистон Фанлар академиясининг Тилшунослик институти олий ўқув юртларидаги етакчи тилшунослар билан ҳамкорликда тайёргарлик ишларини бошлаб юбормоғи керак. Лотин ёзуви асосидаги ўзбек миллий ёзувининг илмий асосларини ишлаб чиқиш биринчи навбатдаги масаладир.

Эркин Юсуповнинг мақоласида лотин ёзувига ўтиш бизга нималар бериши аниқ кўрсатиб берилган. Бу ёзувга ўтиш жуда кўп фойда келтириши тайин. Лекин энг муҳими, она тилимизнинг товуш қурилишини тўғри ва аниқ акс эттиради, у тилимиз тараққиётининг ҳаётбахш омилидир.

Савол туғилиши табиий: «50 йиллик тарихимиздан яна ажралиб қоламизми?» Йўқ, ундан ажралмаймиз. Чунки биз барибир рус тилини ўрганаверамиз, бу зарурият. Шундай экан, биз кириллицани рус тили билан бир қаторда билаверамиз. Демак, 50 йиллик тарихимизни ўқиш имкониятидан барибир маҳрум бўлмаймиз.

Лотин ёзувига ўтиш, шубҳасиз, бирдан бўладиган иш эмас. Менимча, бунинг учун 10 — 15 йил вақт керак. Бу тайёргарлик ва ўтиш даври бўлади. Лотин ёзувини 1-синфда ўрганишни бошлаган бола 10 — 15 йилда халқ хўжалигига муайян касб эгаси сифатида киради. Шу тарзда миллий ёзувимизнинг узлуксизлиги таъминланади.

Мустақил Ўзбекистонимизнинг кундан-кунга камол топиб бориши учун зарур бўлган масаланинг катта-кичиги йўқ. Маънавий комил кишиларгина мустақиллик дарахтини парвариш қила оладилар, уни ҳосилга кирита оладилар. Мукаммал тил ва ёзувсиз эса маънавиятнинг ўзи йўқдир.

Низомиддин МАҲМУДОВ,
филология фанлари доктори, профессор.

Акси садо

НОМАЪҚУЛ ТАКЛИФ

ЁКИ Д. АБДУРАҲМОНОВНИНГ АСОССИЗ ДАЪВОЛАРИ

«Халқ сўзи» рўзномасининг шу йил 21 январь сонида Д. Абдураҳмоновнинг «Фирқа исканжасидаги илм» сарлавҳаси остида «шахсий фикри» босилиб чиқди. Ҳар бир шахсий фикр муҳокама этилиши шарт эмас. Аммо бу «шахсий фикр»да ўзбек халқининг сўнгги ярим асрда эришган энг катта ютуқларидан бири — Фанлар академиясининг тақдири масаласи ўртага қўйилади. Шу сабабли бу «шахсий фикр»га муносабат билдириш заруряти туғилди.

Коммунистик партиянинг кейинги етмиш йил ичида мамлакатимизда якка ҳукмронлиги натижасида илмда содир бўлган айрим нуқсонларни у кечикиб бўлса ҳам, қайд этади. Аммо бу борада зарарли муболағага ва ҳатто ёлғонга йўл қўяди.

Кўпчиликка аёнки, якка ҳукмрон сиёсий мафкура фаннинг асосий моҳияти ва ютуқларини чиппакка чиқариши мумкин эмас эди. Чунки фан табиат ва жамиятнинг ривожланиш қонунларини, ижтимоий тараққиёт омилларини холис ва объектив тарзда ўрганади. Шунинг учун у ўзининг бу муқаддас бурчини ҳалол бажара олди. Ўзбекистонда катта фан юзага келди. Бугун ўзининг эллик йиллигини нишонлаётган Ўзбекистон Фанлар академиясининг илмий маҳсулоти фақат собиқ Иттифоқдагина эмас, бутун дунёда ҳам тан олинганлиги бунга далилдир. Ўзбекистонда ёзилган кўпгина диссертацияларнинг ўзбеклар ва ўзбекистонликлар томонидан чет элларда, шу жумладан, Америка Қўшма Штатларида ҳимоя этилганлиги, ўзбек ва ўзбекистонлик олимларнинг чет эл олий ўқув юртларида муваффақиятли равишда лекциялар ўқиётгани, Тошкентда босилиб чиқаётган китоблар ва илмий журналларнинг бошқа мамлакатларда дарров таржима этилиб, босиб чиқарилаётгани юқоридаги фикрни яна бир бор асослайди.

«Шахсий фикр»да «фирқа исканжаси»нинг ижтимоий фанлар соҳасига етказган зарари алоҳида тилга олинади. Бу — ҳақиқат. Аммо бундан бошқа, бундан ҳам муҳимроқ ҳақиқат бор: айниқса, Ўзбекистон Фанлар академияси тузилганидан сўнгги даврда ўзбек халқининг тарихи, унинг маданий ва адабий мероси шу вақтгача сира кўрилмаган бир кўламда ва етарлик илмий савияда ўрганилди ва дунё халқлари маданияти хазинасига қўшилди. Фирқа томонидан етказилган мафкуравий тазйиқ бу соҳада қилинган ишнинг қимматига маълум даражада путур етказди, аммо юзлаб истеъдодли кадрларнинг астойдил қилган меҳнати ҳам ўзининг ажойиб самарасини берди: биз қадим даврлардан бошлаб, бугунги кунимизгача бўлган маданиятимиз тараққиётига тўғри баҳо бера билдик, унинг ютуқларидан кенг халқ оммасини баҳраманд қила олдик. Халқимиз ва илмимизнинг бу оламшумул ютуқларидан кўз юмиш инсофдан эмас.

Энг муҳим ютуғимиз шуки, илмни бундан кейин ҳам катта қадамлар билан илгари сура оладиган қобил ва билимли кадрлар лашкари яратилди.

Д. Абдураҳмонов «Фирқа исканжаси» остида ишлашга мажбур бўлган олимларни энди бешафқат жазолашга чақиради: уларни ҳамма унвон ва даражалардан маҳрум этиш зарур эмиш. Бошқача қилиб айтганда, Академиямизни янги шароитда яшашини таъмин этишга қодир илмий кадрларни тор-мор қилишга чақиради.

Ўз вақтида бир сиёсий партиянинг якка ҳукмронлиги жабрини тортган бу истеъдодли кишилар не учун бугун ҳам ўша исканжанинг қурбонлари бўлиши керак?! Шуни ҳам унутмаслик кераккки, ҳамма вақт ва ҳамма мамлакатларда академияларнинг фаолияти ҳукуматларнинг назорати остида ўтади, ҳокимият эгалари академияларда сайловларнинг натижаларини маъқуллайди ёки бекор қилади. Шу тажриба бизда ҳам мавжуд экан, нега бунинг учун олимлар жавобгар бўлишлари керак?!

Катта ёлғонларга қодир Д. Абдураҳмонов, албатта, кичик ёлғондан ҳам тоймайди: у ўз мақоласига «Ўзбекистон Фанлар академияси тилшунослик институтининг илмий ходими» деб имзо қўйди. Ваҳоланки, Д. Абдураҳмонов узоқ йиллар мобайнида кичик илмий ходим бўлиб юриб, бирор илмий натижага эришмагач, тилшунослик институтининг илмий кенгаши томонидан аллақачон лавозимига лойиқ эмас, деб қарор қилинган. Шундай қилиб, «Фирқа исканжасидаги илм» мақоласи — муаллифнинг «Етиб қолгунча отиб қол!» қабилида яратилган «ижодий маҳсулоти», холос.

Ўйлаймизки, шахсий алам ва ўчни халқ, мамлакат манфаатларидан афзал кўрган муаллифнинг ҳақиқий қиёфаси ҳақида хулоса чиқариш учун «Халқ сўзи»нинг муҳтарам ўқувчилари бизнинг ёрдамимизга муҳтож бўлмаса керак.

Ш. ШОАБДУРАҲМОНОВ,
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг академиги.
И. СУЛТОНОВ,
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг мухбир аъзоси.

⊙ ЖИЗЗАХ вилоятининг Пахтакор районидаги Амир Темур номли давлат хўжалигида кичик корхоналар сони тобора кўпаймоқда. Бундан икки йил аввал ғишт заводи қурилган эди, яқинда эса тегирмон ишга туширилди. Бу ерда кунига 2,5—3 тонна ун тайёрланмоқда.

СУРАТЛАРДА: 1. Хўжалик раҳбарининг ўринбосари Бўронбой Қўнишев, қурилиш бош муҳандиси Бектемир Эгамов ва ғишт заводи ишчиси Шамсуддин Ҳожиев келгуси режалар хусусида суҳбатлашмоқдалар. 2. Ун тайёр, энди бўрсилдоқ нон ёпса бўлади.

Еркин БОТИР олган суратлар.

ТЕГИРМОНГА ЎҒРИ ТУШДИ

МУТТАҲАМ, қаллоб чайқовчининг куни туғди. Бозор деган сиёсатнинг ваҳимаси уларнинг кўзини бежо, қўлини чаққон, оёғини енгил қилиб қўйди. Шармҳаё, имонни унутиб нафсга эрк бердилар. Бирни ўнга, юзни мингга пуллай бошлашди. Айрим текинтомоқлар ўзгалар ризқига, тер тўкиб топган бир бурда нонига кўз олайтирмаса, егани ичига тушмайдиган бўлиб қолди.

Қўрғонтепа районидаги Ленин номли жамоа хўжалигида яшовчи Исматулла Бойназаров ўроқда йўқ, машоқда йўқ ҳамённи қаппайтириш куйига тушиб қолди. Қўрғонтепа дон маҳсулотлари комбинатида ишловчи Козим Эргашевнинг қўйнига қўл солди.

— Бозорда буғдойнинг килоси 3 — 4 сўм бўлаяпти. Омборда ғалласи борнинг ошиғи олчи бўлди-да.

Козим ҳамтовоғидан шу гапни кутиб турган эканми, яйраб кетди:

— Пул бўлса, чангалда шўрва, — тишининг оқини кўрсатди у. — Қанча ғалла керак?

Исматулла ҳам анойилардан эмас. Юлдузни бенарвон урадиганлардан. Қолаверса, Козимнинг отасидан қолган ботмон-ботмон ғалла сақлайдиган омбори ҳам йўқ. Бел оғритиб кетмон чопмагани, экин экиб буғдой олмагани ҳам аён. Ун комбинатининг ғалласидан ўмаришини у яхши билади. Шу боис секин шивирлади:

— Сизни норози қилмайман. Нима топсак, тенг шерикмиз.

Исматулла Асакадаги 84-автокорхонага қарашли юк машинаси ҳайдовчиси Абдумажид Жумаев билан тил топишдими, шартлашдими—буниси қоронғу. Ижарага олинган машинани шофёрнинг уйидан олиб чиқиб кетиб Қўрғонтепа дон маҳсулотлари комбинатига борди. Унга ҳамтовоғи билан қора терга ботиб 7 тонна буғдой юклашди. Кейин эл уйқуга ётганда ўлжани одамтопмас жойга олиб кетдилар.

Козимнинг кўзига мўмай пул кўриндими ёки ҳеч ким изимни топа олмайди дедими, ҳар қалай манманлик қилиб чув туширди. Комбинат қоровули Равшан Қўчқоров улар ўғирлигини ошкор қилди. Тайёрга айёр бўлган каламушлар қопқонга тушди.

Комбинат ишчиси Зикирилла Сидиқов эса ўзгача йўл тутганди.

— Эй калтафаҳмлар, — ўғриларнинг устидан кулди у. —Бунчалик ношуд бўлмасанглар. Ҳамма нарса ҳам эви билан-да, ахир.

У куппа-кундузи 600 килограмм қайроқи буғдойни ўмармоқчи бўлди. Трактор аравасига 12 та қоп буғдойни жойлаштиргач, устига 900 килограмм буғдой дони чиқиндиси юклади. Устамон қанча ҳийла ишлатмасин, адашган экан. Комбинат дарвозасида унинг кўзини мошдек очиб қўйишди.

Аслида тегирмонга кирганнинг эгнига ун илашади, дейишади. Комбинатда ишловчи Абдумутал Ботиров, Қурбон Топиболдиев, Эркин Рўзиев, Анвар Умрзоқовлар пихини ёрганлардан эканлар. Ҳамма нарсани ими-жимида битиришга ўрганиб қолган текинтомоқлар машина-арава қилиб юришмади. Назоратчилар кўзини шамғалат қилишиб худди копток отгандек қоп-қоп унни девордан узатишди. Сих ҳам куймади, кабоб ҳам. Халтадаги ун яшин тезлигида белгиланган жойга етиб борди. Нафсига эрк берганлар худди шу йўллар билан Қўрғонтепа шаҳрида яшовчи Мавлуда Ураимова уйига 56 қоп унни етказиб беришди. Фақат бугина эмас, хонадонга сирли сакрашлар ортидан 4 қоп буғдой ҳам олиб келинди.

Мўмай пул олдида ор-номус, виждон, бир пул экан. Деҳқонлар йил бўйи тер тўкиб ҳосил етиштиришаяптию, унинг ҳузур-ҳаловатини текинтомоқлар кўрмоқда. Улар қўйни-қўнжисини тўлдириш учун ҳеч нарсадан қайтишмаяпти. Ахир кимлардир 5 — 6 кило ун учун бир ой тишини-тишига қўйиб ишлашаяпти. Олибсотарлар эса худди таги мўл хазинани топиб олгандек, ғаллани ҳатто ўзга республикаларга бериб юборишаётир. Кимга тўй, кимга аза деганлари шу бўлса керак. Ўш вилоятида яшовчи М. Салимжонов 550 килограмм унни кўчадан топиб олгани йўқ. Уни қўшни Қирғизистонга юбориш учун избосканликлар қўш қўллаб тутқазишди.

Эгри йўлнинг охири зулмат. Эл-юртнинг ризқ-насибасига чанг солмоқчи бўлганларнинг юзи қаро, ўзи шармандаю шармисор бўлишлари турган гап. Ахир айтадилар-ку, бузоқнинг югургани сомонхонагача!..

Фозилжон ШОДМОНАЛИ.

БЎЛИМЛАР КЎПАЙМОҚДА

ВИЛОЯТ маҳаллий саноат бошқармасига қарашли Андижон тикувчилик ишлаб чиқариш бирлашмаси ўзининг Пахтаободдаги бўлими учун мутахассислар тайёрлай бошлади. Бу бўлим Маданият қишлоғида қад кўтармоқда ва у йил охирида ишга туширилиши керак. Шу вақтгача ўнлаб йигит ва қизлар бу касбни ўрганиб олишлари лозим.

Андижонликлар йирик корхоналар тармоқларини кўпайтиришмоқда. Келаси йил бошларида бирлашманинг Боғишамол мавзесида яна бир иншоот фойдаланишга топширилади. Унинг яна икки бўлими лойиҳалаштирилмоқда. Уларни Жалолқудуқ районидаги Жанубий, Оламушук, Олтинкўл районидаги Жалабек қишлоқларида қуришга қарор қилинди. Андижон районидаги Хартум қишлоғида эса тикувчилик корхоналари учун ип тайёрлаб берадиган йигирув фабрикасини қуриш режалаштирилмоқда.

ИШЧИЛАРГА ҚУЛАЙЛИК

НАРХ-НАВО юқорилаб кетаётган ҳозирги пайтда Жиззах устки трикотаж ишлаб чиқариш бирлашмасининг Ҳамроқул Носиров номли жамоа хўжалигида ташкил этилган фабрикаси якка тартибда уй қураётган ходимларига маҳсулот алмашув йўли билан ёрдамлашмоқда. Фабрика маъмурияти Россиянинг Свердловск вилоятидаги ёғоч тайёрлаш комбинати билан ўзаро фойдали шартнома тузди. Шунга кўра жиззахликлар корхонада ишлаб чиқарилаётган болалар кийим-кечаклари жўнатиб, ўрнига уч вагон ёғоч олишди. Келтирилган маҳсулот бозордагидан анча арзонга сотилди. Корхона жамоаси бундай фойдали ҳамкорликни янада кенгайтириш ниятида.

«Сен баҳорни соғинмадингми?..»

С. МАҲКАМОВ олган сурат.

ХИВА БОСМАХОНАСИДА ЧОП ЭТИЛДИ

ҚАДИМИЙ Хоразм қарийб 400 йиллик танаффусдан сўнг матбаачилик бобидаги шуҳратини тиклади.

ВИЛОЯТ матбуот бошқармаси ўтган йил ёз фаслида меҳнат ва ўқув жамоаларининг кўпдан-кўп талаб-таклифларини инобатга олиб, Хива районлараро босмахонасида думалоқ ва бурчакли муҳрлар тайёрлашни йўлга қўйган эди. Ана шу корхонада вилоят китобноширчилигининг илк намунаси — «Эрк куйчиси» деб номланган асар дунёга келди. Унинг муаллифи — олима, Хоразм давлат муаллимлар тайёрлаш олий билимгоҳи доценти Шодмоной Машарипова. Дарвоқе, бу муаллифнинг биринчи китоби эмас. Бунгача пойтахтдаги нашриётлар унинг Хоразмда хотин-қизлар ҳаракати тарихига оид иккита рисоласини чоп этган.

Воҳа меҳнаткашлари Ш. Машариповани истеъдодли олима ва қаламкаш сифатида билишади. У — ўзига хос ижодкор. Илмий мулоҳазаларини олимлар доирасига мўлжаллаб эмас, кўпинча кенг ўқувчилар оммасига мос жўн, тушунарли услубда ифодалайди.

Вилоятда китоб-ноширчилик фаолияти йўлга қўйилгани Ш. Машарипова сингари қалам аҳли учун айни муддао бўлди. Навқирон Хива босмахонаси айни кунларда маҳаллий тадқиқотчи Давлатёр Раҳимов ҳамда Шохназар Матрасуловнинг буюк хон ва шоир — Феруз (Муҳаммад Раҳимхон Соний)нинг ҳаёти, ҳукмдорлик ва ижодий фаолияти ҳақида ҳикоя қилувчи илмий-бадиий қиссани китоб ҳолида чоп этди.

А. СОБИРОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

Акси садо

ТАКЛИФГА ҚЎШИЛАМАН

Х. Санақуловнинг «Халқ сўзи» рўзномасининг 1991 йил 14 декабрь сонида босилган «Тилу дилу динимиз бир». мақоласида ўйлаб юрган фикрларим ҳаётий ва илмий далиллар асосида ифодалангандай бўлди. Чунки ўтмиш Шарқ мамлакатлари олиму шоиру мунажжимларидан тортиб оддий фуқароларгача — ҳамма бир неча тилларни билганликлари ва шу тилларда илмий-ижодий ишлар олиб бориб, кўплаб асарлар ёзганликлари барчага аён. Ҳар хил сабабларга кўра биз бу анъанани унутдик. Мақолада қайд қилинганидек, ҳақиқатан ҳам алифбомиз Октябрь инқилобидан кейин бир неча бор ўзгартирилиб, 1940 йилдан рус кириллидасига ўтказилганлиги мустамлакачилик сиёсатининг мақсадларига бўйсундиришнинг ифодаси эмасмикан?..

Муаллифнинг таъкидлашича, Ўзбекистон халқи мустақилликка эришаётгани шарофатидан хорижий давлатлар, жумладан марказий, Жанубий, Шарқий Осиё мамлакатлари билан иқтисодий-маданий ва бошқа соҳаларда ўзаро алоқалар ривожлантирилмоқда. Бу билан кўп тилларни билишимизга, алифболарни ўрганишимизга эҳтиёж туғилди. Энди фақат кириллица ва араб алифбосини ўрганиб қолмасдан, аждодларимиз лотин алифбосини ўрганиши ҳам давр талабидир.

Саъдулла ОЛЛОМОВ,
халқ депутатлари Беруний район совети ижрокоми ходими, халқ маорифи аълочиси.

ДЎСТ КУЛФАТДА БИЛИНАДИ

Қардош турк халқи бошига мусибат тушди. Мамлакатнинг Эрзинжон шаҳри яқинида кучли зилзила рўй берди. Кўплаб кишилар ҳалок бўлди, уй-жойлар вайронага айланди. Бу мудҳиш ҳодиса республикамиз халқини оғир қайғуга солди. Президентимиз Ислом Каримов шу муносабат билан Туркия Президенти Тургут Ўзолга ва Бош вазир Сулаймон Демирэлга телеграмма йўллаб, дўст мамлакат раҳбарларига, ҳалок бўлганларнинг оилаларига ва ёру биродарларига сидқидилдан ҳамдардлик изҳор қилди.

Туркия ҳозирги аҳволимизни ҳисобга олиб, биринчилар қатори бизга ёрдам қўлини чўзди. Мана энди Ўзбекистон табиий офатга учраган қардошларга кўмакка ошиқмоқда.

18 март куни Тошкентдан Туркиянинг зилзила рўй берган Эрзинжон шаҳрига махсус тайёрада қутқарувчилар отрядининг 30 кишидан иборат дастлабки гуруҳи жўнаб кетди. Улар ўзлари билан бирга авария-қутқарув жиҳозлари, плакатлар, кийим-кечак, дори-дармон, озиқ-овқат олиб кетдилар. Гуруҳ таркибида медицина ходимлари ҳам бор

— Бизнинг асосий вазифамиз табиий офат жабрдийдаларини қутқариш ишларида қатнашиш, уларга дастлабки ёрдам беришдан иборатдир, — деди Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасига қарашли фавқулодда вазиятлар комиссиясининг тезлик билан ҳаракат қилиш республика кўп йўналишли маркази қутқарув отрядининг командири, гуруҳ раҳбари Александр Путинцев.

Мухтор ХУДОЙҚУЛОВ

ИККИ МАСАЛ

ЛАЙЧА ВА ҚЎЙЛАР

Гоҳ у ёндан ҳуриб, акиллаб, қопиб,
Гоҳ бу ёндан суриб, ҳакиллаб чопиб,
Гоҳи ювошланиб силкитганча дум,
Ўз ҳолига қўймай қўйларни бир зум,
Тилини бир қарич осилтирганча
Сурувни бошқарар эди бир Лайча.
(Устакор чўпондан олганди таълим,
Узоқдан бошқарар эди муаллим).

Қўйлар-чи — ҳуркишиб, қимтиниб, йўртиб,
Ғуж бўлиб, тикилиб, бир-бирин туртиб,
Гоҳида бекордан-бекорга маъраб,
Яна олазарак Лайчага қараб,
Қориндан бошқасин ўйлашмасди ҳеч.
Ўтиб борар экан шунда бир дарвеш
Бу ҳолни кўрди-ю, бўлди кўп ҳайрон
Ва деди: «Подага яраша чўпон...»

ТЎЙИ МАЛАЙ БАЧЧА

(МУҚИМИЙ ЙЎЛИДАН)

Бу замоннинг замзамаси жуда ғалати,
Ғумашта-ку — ким эканин ҳамма билади,
Хўжайиннинг изми билан қилса-да савдо,
Ўзича иш тутган сифат дабдаба, даъво.
Шундайлардан биттаси денг бошлаб қолди тўй,
Питир-питир, югур-югур, «ҳа бўл!»-ки вой-вуй—
Ҳаммаёқдан меҳмон айтиб тўйга чақирди,
Кўчаларда жарчилари роса бақирди.
Келаверди меҳмонлар ҳам гурроҳ гурро,
(Текин деса «кафан кийиб қолай»лар бор, а!)
Ўтирғизиб, олдларига солиб дастурхон
Тортмоқ бўлди бир бошидан уларга ош-нон.
Ҳурматига қараб тўққиз қўймоқлик керак,
Аммо сира «жизу-биз»дан йўқ эди дарак.
Меҳмонлар ҳам ҳайрон бўлиб қоқишарди қош,

Ҳа, чамаси пишмабди-да тўйхонада ош...
Ўтди шундай хижолатда анчайин фурсат,
Билишса-ки — хўжайиндан бўлмабди рухсат,
Сим қоққанмиш: «Туйнугингдан чиқса гар тутун,
Дастмоядан ажралдим деб ҳисобла бутун.
Бўлса агар умидингиз сизники — биздан
Ҳеч манфаат кўрмасинлар бошқалар сиздан».
Меҳмонларнинг охир бўлиб тоқатлари тоқ,
Жаҳл билан тура солиб дедилар шу чоқ:
«Тўй қилишни ким қўйибди, эй малай, санга,
Мақол бор-ку, оёқ узат қараб кўрпангга.
Мен ўзимча бойман, дея солмай туриб жар
Иштонингнинг йиртиғини ямаб олгин сал.
Минг ирғишла-ирғишлама — бўйнингда тизгин,
Мард бўлсанг гар аввал ўша тизгинни узгин!»

«МЕҲНАТ ҚИЛ...»

ЁКИ НАВОИЙНИНГ ПОЙТАХТ КЎЧАЛАРИДАГИ РАСМЛАРИ ХУСУСИДА

Пойтахт кўчалари бўйлаб кезганингизда йўл чеккаларида, чорраҳаларда Алишер Навоийнинг расми чизилган ва байтлари битилган плакатларга кўп марта кўзингиз тушган бўлса керак. (Уларнинг баъзилари олиб ташланган, кўпчилиги ҳамон турибди). Буларнинг бари шоир таваллудининг 550 йиллиги муносабати билан чиқарилган. Агар сиз бу расм ва байтларга тузукроқ эътибор берсангиз, ҳайрат бармоғингизни тишлаб қолишингиз тайин. Негаки ул зоти шарифнинг беҳисоб назмий уммонидан икки-учтагина байт танлаб олиниб, дуч келган жойга илиниб ташланаверган.

Мисолларга мурожаат қилайлик. Навоий шохкўчаси Ленин кўчаси билан кесишган жойнинг чап томонида улкан расм осилган, тагига эса:

«Олам аҳли, билингиз, иш
эмас душманлиғ,
Ёр ўлунг бир-бирингизгаки,
эрур ёрлиғ иш»—

байти ўзбекча-русча(!) забонда битилган. Худди ўша Ленин кўчасининг София шохкўчаси билан туташган жойида яна расм ва бояги байтнинг русча-ўзбекчасига кўзингиз тушади.

Буни қандай тушуниш мумкин? Бу билан биз буюк сиймога бўлган ҳурматимизни кўз-кўз қилмоқчимизми?

Навоий шохкўчаси бўйлаб юраверсангиз, «Дўстлик» меҳмонхонаси ёнида, йўлнинг чап тарафида яна Навоийнинг расми. Унга қараб туриб: «Ҳойнаҳой ул зот бирор ҳужжат олиш учун расмга тушган бўлса керак», — деб ўйлайсиз. Ўша жойнинг ўнг тарафида яна Навоийнинг суратини кўрасиз! Бироқ буниси қоп-қора бўёқда, аянчли аҳволда тасвирланганки, қараб туриб раҳмингиз келади. Ёнига эса қуйидаги мисралар ёзилган:

«Умрин зойеъ этма, меҳнат
қил,
Меҳнатни саодатнинг калиди
бил».

Худди шу мисралар Мустақиллик майдонидаги улкан сурат ёнига ҳам ёзилган. Лекин бу ерда «зойеъ эмас» «зое». Қайбири тўғри? Қолаверса, наҳотки, шу икки-уч байтдан бошқасини олиш мумкин эмас? Масалан, Навоийда шундай рубоий бор:

«То даҳрдур, даҳр узра
султон бўлғил,
То олам эрур, олам узра
хон бўлғил,
Даврон элининг жисмида
ҳам жон бўлғил,
Ҳам жонларига моян дармон
бўлғил».

Мустақиллик майдонига шу рубоийни илиб қўйишганда ҳар томонлама мос тушмасмиди?

Келтирилган мисоллар дарёдан томчи, холос. Бундай ҳолга истаганча дуч келишингиз мумкин. Баъзи расмларни кўриб, «тавба» дея ёқа ушлайсан киши. Чунки улар деярлик бир-бирига ўхшамайди. Бирида чор-ночор қолган одамнинг аянчли қиёфаси чизилган бўлса, яна бирида юзларидан қаҳр-ғазаб ёғилиб турган инсон тасвирланган. Бошқа биридан умуман бирон маъно уқиб бўлмайди. Менимча, буларнинг биронтаси ҳам Навоий эмас!

Ҳар қандай рассом ҳам улуғ бир зотнинг сиймосини билганича чизиб ташлайвериши — турган-битгани гуноҳ-ку, ахир!

Қолаверса, камолотнинг юксак чўққисига кўтарилган Навоийдек зотнинг муборак сиймосини мукаммал қилиб қоғозга тушириш ҳар кимга ҳам насиб этавермайди. Буюк мусаввир Камолиддин Беҳзод ўша даврнинг ўзидаёқ бу ишни қойиллатиб бажариб қўйган эди.

Хуллас, кўчалардаги расм ва байтларни кўриб, ўқиб, Навоий ҳам ташвиқот қуролига айланиб қолмадимикин, деб хаёлга толасан киши. Ҳар қадамда шоирнинг тили билан «Меҳнат қил...» дея бот-бот таъкидлайвериш кимга ва нима учун керак бўлиб қолди? Худога шукр, бизнинг халқимиз дангасалик билан чўзилиб олгани йўқ, тинмай «меҳнат қил...»моқда.

Халқ беш асрдан бери Навоий ашъорларини севиб ўқиб, эъзозлаб келган. Буюк шоир бизнинг бунақа тескари тарғиботларимизга муҳтож эмас.

Ғафур ШЕР МУҲАММАД.

ЭШИТМАДИМ ДЕМАНГЛАР!

ТАШҚИ ИҚТИСОДИЙ АЛОҚАЛАРДА ИШТИРОК ЭТАЁТГАН КОРХОНАЛАР ВА ТАШКИЛОТЛАРНИНГ РАҲБАРЛАРИ ДИҚҚАТИГА!

Экспорт ва импорт учун солиқларнинг иқтисодий асосланган ставкалари республика бюджетига маблағ тушишини таъминлабгина қолмай, сизнинг бизнесингизни авж олдиришга кўп жиҳатдан ёрдам беради.

Ўзбекистон Республикаси Божхоналар комитети манфаатдор барча юридик шахслар ва фуқароларни экспорт ва импорт учун солиқлар ставкалари даражаси ҳақидаги таклифларни тайёрлашда қатнашишга чорлайди.

Ўз таклиф ва истакларингизни почта орқали ёки оғзаки равишда билдиришингизни сўраймиз.

Манзилимиз: 700100, Тошкент шаҳри, Глинка кўчаси, 25. Маълумотлар олиш учун телефон: 55-45-55.

ЯШАСИН ТЎРАЧИЛИК!

Ҳажвия

Тўғриси, тарвузни уруғи билан ютмагандим. Лекин қорин Ҳимолай тоғидай кўтарилиб чиқиб, қўлларим билан оёқларим ўртасидаги алоқани буткул тўхтатиб қўйди. Ҳатто туфлимни ўғлим кийгазиб, ипини боғлаб қўядиган бўлди. Хотиннинг дийдиёсини қўяверасиз энди.

— Дўхтирга боринг! Дўхтирга боринг!

— Сенга оғири тушаяптими, бақирасан?!

— Оғири тушаяпти-да! Э...!

Кел, шу хотиннинг гапига ҳам бир кирай деб, шифохонага йўрғаладим. Икки шифокор мени ўртага олишиб, хўп текширган бўлишди. Сўнг кўзойнаклиси:

— Каттабатомия! — деди.

— Ҳа, аниқ. Узоғи билан бир ойга боради, — шериги уни қувватлади.

Уларнинг гапини эшитиб туриб, ичимда бир нарса узилгандай бўлди. «Менми?» дегани тилим бормайди. Каттабатомияси нима бўлдийкан? Спидга ўхшаш нарса бўлса-я? Узоғи билан бир ойга боради дедими? Наҳотки!..

— Сиз ташвиш қилманг, — деди кўзойнакли худди кўнглимдагини сезгандай, — даволаса бўлади.

— Ҳа, ҳа, — иккинчиси уни қувватлади, — энг замонавий усул билан даволаймиз.

— А, ростданми? — дедим базўр.

— Ҳа, ростдан, — кўзойнакли аллақандай қоғозларни узатди. — Мана бу қоғозларни тўлғазиб келинг, кейин даволашни бошлаймиз, — деди у ва шеригига юзланди. — Ўн кунда тўлғазиб келса бўлади-а?

— Бўлади.

— Кечирасизлар-у, — дедим ғулдираб, — мен семириб кетдим, шунга даво истаб келгандим.

— Тушуниб турибмиз. Шунинг учун қоғозларни тўлғазиб келинг, деяпмиз-да.

— Касалимга бу қоғозларнинг нима алоқаси бор?

Улар елка қисишди.

— Бизам бу қоғозларни нима аҳамияти бор, билмаймиз. Юқоридан шундай кўрсатма беришди, бажараяпмиз.

— Қаердан тўлғазиб келаман? — Хуноб бўлиб сўрадим.

Қўшни хонага учранг, айтишади.

Ноилож қўшни хонага кирдим. Менданам кўра семиз, нақ аравадай келадиган бир киши ёзишдан бош кўтармай ўтирган экан, салом бердим, пинак бузмади. Йўталиб кўрдим, парво қилмади.

— Кечирасиз, мен ҳалиги... — дедим минғиллаб.

У қўлини чўзди. Қоғозларни тутқаздим.

— Фамилиянгиз? — деди ёзишдан тўхтамай.

— Обидов.

— Яхши, бораверинг, ўртоқ Обидов, — деди у...

— Қаёққа?

— Ҳоҳлаган тарафингизга.

— Ие! Сиз мени тушунмадингиз, чоғи? Менга...

— Сизга шу қоғозларни тўлғазиб беришим керак, шундайми? Бизда ҳам тартиб-қоида бор, акоси! Мана рўйхатга ёзиб қўйдим, навбатингиз келса, қабул қилишади ва тўлғазиб беришади.

— Ким? — дедим ҳайрон бўлиб.

— Улар! — суҳбатдошим ручкаси билан орқасидаги эшикка имлади.

— Қачон навбатим келади?

— Хабар олиб туринг!

Асосий маршрутим уй билан шифохона бўлиб қолди. Эртасига хабар олдим, индинига хабар олдим, навбат келишидан дарак йўқ. Ичимга чироқ ёқса ёришмайди. Иштаҳа деган нарсанинг уруғи ҳам йўқ, асабларим чарчаб, уйқуда ҳаловат қолмади.

— Олдингизга еттинчи марта келишим, наҳотки навбатим ҳалиям келмаган бўлса? — Зардам қайнаб бақириб бердим.

— Справкани беринг-чи, — деди у.

— Қанақа справка? — ҳайрон бўлиб сўрадим.

— Навбатга турганингиз ҳақидаги справка.

— Ҳеч қанақа справка олганим йўқ, — дедим баттар асабийлашиб. — Ўзи справканинг нима кераги бор? Мана бугунам ҳеч ким йўқ экан қабулда. Тўлғазиб берақолишсин ўша қуриб кетгур қоғозларни!

— Нега ҳеч ким бўлмас экан, — йигит олдидаги қоғозга ишора қилди. Мана, сиздан олдин рўйхатда олти киши турибди. «Қани улар?» деб сўрашингиз табиий. Сизга ўхшаб улар ҳам навбатлари келишини кутишиб, келиб-кетиб туришибди.

— Ахир сиз тушунинг...

— Афсус, тушунолмайман. Тартиб ҳаммага баробар.

Бу айтишувлар яна уч кун давом этди: навбатим келмади. Асабларим қақшаб, шифокорлар хонасига кирдим. Важоҳатим ҳунукроқмикан, дарров бир стакан сув тутқазишди.

— Айтган муддатларингда қоғозларни тўлғизолмайман шекилли, — дедим андак ўзимни босиб. — Муддатни чўзишнинг иложи йўқми?

— Йўқ, етарли, — деди кўзойнакли.

— Ҳа, ҳа — деди шериги. — Бундан озиб кетсангиз бўлмайди.

— Озиб кетсангиз? Ҳали даволанишни бошлаганим йўқ-ку?!

— Даволаниб бўлдингиз. Ишонмасангиз, ана, ойнага қаранг.

Ойнага қараб кўзларимга ишонмадим: «Ҳимолай тоғидан» асар ҳам қолмабди. Ҳатто ўрнида Орол денгизи ҳосил бўла бошлабди.

— Акалар, — сўрадим, қимтиниб, — бу қанақа даволаш бўлди?

— Даволашнинг энг замонавий усули.

— Қанақа «энг замонавий?»

— Даволашнинг бюрократча усули! — деди кўзойнакли кулиб.

— Озмоқчи бўлганларни айтиб юбораверинг. Шифохонага ташриф буюргилари келмаса, бирорта бюрократга йўлиқишса ҳам бўлади. Яшасин бюрократизм! — деди шериги қарсак чалиб.

— Яшасин бюрократизм! — унга қўшилдим мен ҳам.

Саид АНВАР.

НАМАНГАН:

ҚИШЛОҚЛАР КЎПАЙДИ

Маълумки, бизда бир қанча идоралар бир-бирларининг ишини такрорлайди. Бу собиқ бошқарув тузилмалари беҳад эскирганлигидан далолатдир. Шунинг учун ҳам жойларда кенгаш ва ижроком фаолиятини бирлаштирувчи ҳокимлик лавозими жорий этилаётир. Бу асосан, маҳаллий ҳокимият органларини такомиллаштиришга хизмат этмоқда.

Наманган вилоятида ҳокимлик тузилиши биланоқ меҳнаткашларнинг орзу-истакларига монанд бир қанча қарорлар қабул қилина бошланди. Вилоят ҳокими Бургутали Рапиғалиев бир қатор район кенгашлари раёсатларининг илтимосларини кўриб чиқди. Уларнинг аксариятида районлар таркибида янги қишлоқлар тузиш ва айрим қишлоқлар номларини ўзгартириш сўралган эди. Шунга асосан ҳокимнинг чиқарган қарорига кўра Чустдаги Каркидон қишлоғини бўлиб Карнон, Шўркент қишлоғини бўлиб Шоён, Чортоқдаги Алихон қишлоғини бўлиб Сарой, Нориндаги Пахтақишлоқ қишлоғини бўлиб Тошлоқ, Попдаги Чодак қишлоғини бўлиб Пунгон қишлоқлари тузилди.

Бу ва бошқа шунга ўхшаш тадбирлардан кўзланган мақсад маҳаллий бошқарув ҳокимиятини одамларга яқинлаштириш, инсон омилини кучайтиришдир. Шунингдек, бозор иқтисодиётига ўтилиши муносабати билан олий, ўрта махсус ва ҳунар-техника ўқув юртларининг талабаларига ҳам енгиллик яратилди. Яъни уларга вилоятдаги автобус ва троллейбусларда юриш миқдорларга нисбатан 50 фоиз камайтириб белгиланди.

Умуман вилоят ҳокимлигида аҳоли турмуш шароитларини яхшилаб, вазиятни барқарорлаштиришга қаратилган кўпгина ишлар амалга ошира бошланди.

Р. ИРИСОВ.

«КЎҲИНУР»

ТОШКЕНТ. Чет эллар билан маданий алоқалар жамияти қошида «Кўҳинур» ансамбли тузилди.

Ансамбль жамоасининг мақсадлари Ўзбекистон — Ҳиндистон халқлари ўртасидаги дўстлик ришталарини мустаҳкамлаш. Ўзбек маданияти, санъати дурдоналари билан ҳинд халқини ошно этишдир.

Яқинда ансамбль иштирокчилари илк томоша кўрсатишди. Ўзбек, тожик, ҳинд мусиқалар кўпчиликка манзур бўлди.

Исматилла ТОШЕВ.

«Ўздавшартномасавдо» уюшмасига қарашли «Ўздастгоҳускунашартномасавдо» республика бирлашмасининг жамоаси бирлашма бошлиғи муовини А. Ҳ. Мирҳожиевга отаси

Ҳабибулла МИРҲОЖИЕВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Тошкент давлат иқтисодиёт университети жамоаси доцент Туйғун Турсунхўжаевга ўғли

ФАХРИДДИНнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади, оғир жудолик кунларида унга сабр-бардош, мустаҳкам ирода тилайди. Марҳумнинг охирати обод бўлсин.

Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи: Анвар ЖЎРАБОЕВ.

МАНЗИЛИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй

Индекс: 64606.

ҲАЛҚ СЎЗИ

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаачилик концерни. Тошкент шаҳри 700083, Ленинград кўчаси, 32-уй. 100000 нусхада чоп этилади. Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди: 22.00.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12